Vol. 44, No. 2 (July – December 2026)
ปีที่ 44 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2569)

สำนวนภาษาในนิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ : การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์

จริยา ก่อภัททสิริกุล
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ประเทศไทย
Email: jariya.no@skru.ac.th
รับบทความ 23 มกราคม 2569 แก้ไขบทความ 14 พฤษภาคม 2569 ตอบรับ 18 พฤษภาคม 2569

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ด้วยแนวคิดอุปลักษณ์ของภาษาศาสตร์ปริชาน ใช้ข้อมูลจากเนื้อเรื่องของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุด ซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก จำนวน 3 เรื่อง ผู้วิจัยคัดเลือกสำนวนจากส่วนอภิธานศัพท์ของเล่มและตัวบทในส่วนของเนื้อเรื่องโดยอาศัยกรอบนิยามการเป็นสำนวนและแนวคิดของโวหารภาพพจน์ตามแนวทางการศึกษาภาษาในเชิงวรรณคดี ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาจำนวน 8 คน แบ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางภาษาไทยถิ่นใต้จำนวน 2 คน และผู้บอกภาษาซึ่งเป็นผู้พูดภาษาไทยถิ่นใต้พัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราชเป็นภาษาแม่ จำนวน 6 คน ผลการวิจัยพบสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ทั้งสิ้น 246 สำนวน ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 175 สำนวน นับเฉพาะสำนวนที่ปรากฏเป็นถ้อยคำอุปลักษณ์ของอุปลักษณ์ใดอุปลักษณ์หนึ่งไม่น้อยกว่า 10 ถ้อยคำอุปลักษณ์ขึ้นไป

ผลการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ พบอุปลักษณ์ทั้งหมด 8 อุปลักษณ์ คือ 1) ตัวละครชาย 2) ตัวละครหญิง 3) ความรู้สึก 4) เวลา 5) การสื่อสาร 6) ความเก่ง 7) บทอัศจรรย์ และ 8) ใจ โดยพบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 36 ประเภท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาเข้าใจอารมณ์ ประสบการณ์ทางกายภาพ ธรรมชาติ ที่คุ้นเคยในชีวิตประจำวัน สะท้อนระบบจารีตของสังคมที่กำหนดคุณค่าของการแบ่งแยกดี–ชั่ว สูง–ต่ำของคนและความเชื่อมโยงมนุษย์กับความเชื่อทางศาสนาและสิ่งเหนือธรรมชาติ

คำสำคัญ สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ นิทานประโลมโลกท้องถิ่นภาคใต้ อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์

Vol. 44, No. 2 (July – December 2026)
ปีที่ 44 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2569)

Idioms and Expressions in Southern Thai Folk Romances: A Study of Conceptual Metaphor

Jariya Kophatthasirikul
Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University, Thailand
Email: jariya.no@skru.ac.th
Received 23 January 2026; revised 14 May 2026; accepted 18 May 2026

Abstract

This research paper aims to analyze Southern Thai dialect expressions appearing in Southern local literature through the metaphorical concepts of Cognitive Linguistics. The data were drawn from the plot of Southern local literature in the Bud manuscript genre, a type of Southern Thai folk romance comprising three stories. The researcher selected expressions from the book's glossary. The analysis was conducted based on the framework of idiom definitions, and the textual analysis employed the concept of stylistic imagery within the literary approach to language study. In addition, data were collected through semi-structured interviews with eight key informants, comprising two Southern Thai dialect experts and six native speakers from Phatthalung, Songkhla, and Nakhon Si Thammarat provinces (two representatives per province). The results of the study identified a total of 246 Southern Thai idiomatic expressions. However, only 175 idioms were selected for conceptual metaphor analysis. These were limited to idioms that appeared as metaphorical expressions representing a particular conceptual metaphor in no fewer than ten instances.

The study of conceptual metaphors in Southern Thai dialect idioms reveals eight distinct categories: 1) Male Character, 2) Female Character, 3) Emotion, 4) Time, 5) Communication, 6) Competence, 7) Erotic (Bot Atsachan), and 8) Heart/Mind (Caj), comprising 36 conceptual metaphor sub-types. These conceptual metaphors demonstrate that language users internalize emotions, physical experiences, and the familiar nature of everyday life. Furthermore, they reflect societal normative systems that define the moral dichotomy of good and evil, social hierarchies, and the metaphorical links between humanity, religious beliefs, and the supernatural.

Keywords: Southern Thai Idioms, Southern Thai Folk Romances, Conceptual Metaphor Study

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

(1) สำนวน “เมื่อก่อนไก่” หมายถึง เวลา 04.00 นาฬิกา

(2) สำนวน “บ้าใจ” หมายถึง ความรู้สึกกระวนกระวาย

(3) สำนวน “ช่วยรักษา” หมายถึง การอุปการะเลี้ยงดู

(4) สำนวน “ออกปาก” หมายถึง การพูดขอความช่วยเหลือจากใคร

ตัวอย่างสำนวนเหล่านี้เป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้สำนวนภาษาไทยถิ่นจากงานวิจัยเรื่อง การศึกษาคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นใต้เรื่องบิงยมาศทอง (Kophatthasirikul et al., 2021) และการวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นใต้เรื่องสับปะดน (Kerdphon et al., 2022) ที่แสดงให้เห็นว่าสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้เปรียบเสมือนภาพสะท้อนทางสังคม (social representation) ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่อย่างเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นภาพสะท้อนพฤติกรรมมนุษย์ ภาพสะท้อนสัตว์ ภาพสะท้อนสถาบันครอบครัว ภาพสะท้อนความศรัทธาทางศาสนา เป็นต้น ล้วนปรากฏผ่านโครงสร้างภาษาในระดับวลีและประโยค ดังนั้นการสร้างสรรค์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จึงมิได้โดดเด่นเพียงการเลือกใช้คำศัพท์เฉพาะถิ่นเท่านั้น แต่ยังมีการใช้กลวิธีเชิงสำนวน (idiomatic expressions) ที่มีความหลากหลาย

จากตัวอย่างสำนวน (1) – (4) ผู้วิจัยพบว่ารูปภาษาดังกล่าวมีลักษณะของการเปรียบเทียบเชิงอุปลักษณ์ ผู้ใช้ภาษาได้นำประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมใกล้ตัว เช่น พฤติกรรมของสัตว์ อวัยวะ และการเจ็บป่วย มาใช้อธิบายแนวคิดนามธรรม ได้แก่ เวลา ความรู้สึก ความสัมพันธ์ทางสังคม และการสื่อสาร ดังปรากฏในสำนวน (1) “เมื่อก่อนไก่” สะท้อนมโนทัศน์การนำพฤติกรรมของสัตว์เป็นกรอบกำหนดเวลาขณะที่สำนวน (2) “บ้าใจ” แสดงมโนทัศน์ที่มองอารมณ์เป็นสภาวะผิดปกติ สำนวน (3) “ช่วยรักษา” สะท้อนมโนทัศน์การรักษาโรคมาอธิบายการอุปการะเลี้ยงดู ส่วนสำนวน (4) “ออกปาก” สะท้อนมโนทัศน์การเคลื่อนที่ของวัตถุมาอธิบายแทนกระบวนการพูดขอความช่วยเหลือ สำนวนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นทำหน้าที่ถ่ายทอดความหมายทางภาษาและระบบความคิด วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาอย่างเป็นระบบ

สำหรับคนส่วนใหญ่ สำนวนภาษาในเชิงเปรียบเทียบ (metaphor) เป็นเพียงเครื่องมือทางจินตนาการเชิงกวีหรือชั้นเชิงทางวาทศิลป์ ซึ่งเป็นเรื่องของภาษาที่วิจิตรบรรจงมากกว่าภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และมักถูกจำกัดบทบาทให้เป็นเพียงคุณลักษณะเฉพาะของภาษามากกว่าจะเป็นเรื่องของความคิดหรือการกระทำ แต่แท้ที่จริงแล้วอุปลักษณ์มิได้เป็นเพียงเครื่องประดับทางภาษาในวรรณคดี หากแต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของความคิดมนุษย์ (Lakoff & Johnson, 1980) การศึกษาภาษาเชิงเปรียบเทียบจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้ถ้อยคำเพื่อสร้างภาพพจน์ทางวรรณศิลป์เท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับระบบความคิดและกระบวนการรับรู้ของผู้ใช้ภาษาอีกด้วย (Saralamba, 2005) เช่น

(5) “ฟังคำสอนของผู้เฒ่าแล้ว “ถูกโรคใจ” คนยากจน”

(6) “คำพูดของเขา “รักษาใจ” ผู้ฟังได้ยิ่งกว่ายา”

เมื่อพิจารณาถ้อยคำหรือรูปภาษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการใช้ถ้อยคำที่สะท้อนมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษามีทั้งในระดับที่ผู้ใช้ภาษารู้ตัวและไม่รู้ตัว โดยอาศัยประสบการณ์ทางกายภาพเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและการรักษามาอธิบายสภาวะนามธรรมอย่าง ความทุกข์ ความคับข้องใจ และปัญหาชีวิต อันสะท้อนอุปลักษณ์

เชิงมโนทัศน์ที่ว่า ความทุกข์ทางใจคือโรค และ คำพูดหรือปัญญาคือการรักษา ซึ่งสามารถสะท้อนความคิด ความเข้าใจโลก และแนวทางการปฏิบัติต่อชีวิตของมนุษย์ในบริบททางวัฒนธรรมได้อย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้สำนวน (idiom) ยังถือเป็นกลวิธีทางภาษาที่มีความแยบยล มีความหมายเชิงนัยที่ไม่สามารถตีความได้โดยตรงจากรูปปรากฏของถ้อยคำ (Kanchanaphan, 1995) การใช้สำนวนจึงไม่เพียงแต่เป็นเครื่องสะท้อนระบบมโนทัศน์ (conceptual system) ของผู้พูดเท่านั้น แต่ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ผูกพันกับบริบททางสังคมอย่างแนบแน่น เนื่องด้วยกระบวนการสร้างสรรค์สำนวนในแต่ละบริบทภาษามักอาศัยการเปรียบเทียบกับสรรพสิ่งที่อยู่แวดล้อมมนุษย์ อาทิ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนพืช สัตว์ และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่ประเด็นที่น่าสนใจว่า สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้นั้น มีกระบวนการสะท้อนมโนทัศน์และโลกทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ผ่านกลไกทางภาษาในทิศทางใด

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ด้วยแนวทางภาษาศาสตร์ปริชาน ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้เพื่อมุ่งเน้นให้เห็นรูปแบบโครงสร้างภาษา เช่น งานวิจัยเรื่องถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนในภาษานครศรีธรรมราช: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอท่าศาลา (Seakaew, 1988) งานวิจัยเรื่องถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนในภาษาไทยถิ่นใต้ ตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (Rittidech, 1997) คำภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ (Khemkhunasai & Thamachoto, 2024) หรือบางงานวิจัยก็สนใจศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่สัมพันธ์กับความหมายเชิงบริบทสังคม เช่น งานวิจัยเรื่อง “กิน” ในสำนวนถิ่นใต้: คำสอนผ่านการบริโภค (Jampa, 2016) หรือการศึกษาสำนวนไทยถิ่นใต้: ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม (Leksirirat, 1996)

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ด้วยกรอบแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน เพื่อวิเคราะห์ระบบมโนทัศน์ที่สะท้อนผ่านโครงสร้างทางภาษา ผลการศึกษาจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงภาพแทนของสิ่งต่าง ๆ ในมโนทัศน์ของคนใต้ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งหล่อหลอมขึ้นจากประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์กับโลกทางกายภาพอย่างเป็นระบบ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ด้วยแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน

3. แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดอุปลักษณ์ (metaphor)

ผู้วิจัยใช้แนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics) ในการวิเคราะห์กระบวนการทางปริชานที่ทำให้เกิดการถ่ายโยงความหมาย Lakoff and Johnson (1980) ได้นำเสนอว่า ภาษาไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร แต่ยังสามารถสะท้อนระบบคิด ประสบการณ์ และมุมมองความเข้าใจโลกและตนเองของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ Kovecses (2010 as cited in Wongthai, 2019, pp. 111-112) ยังได้กล่าวถึงแนวทางการศึกษาอุปลักษณ์ว่า อุปลักษณ์เป็นวิธีการทำความเข้าใจการเปรียบเทียบสิ่งที่เป็น

นามธรรมด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้เข้าใจหรือเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อุปลักษณ์จึงเป็นการเชื่อมโยงวงมโนทัศน์ (conceptual domain) สองวงเข้าด้วยกัน การใช้อุปลักษณ์จึงอยู่ในสูตรของ A is B หรือ วงมโนทัศน์ ก. คือ วงมโนทัศน์ ข. สูตรดังกล่าวนี้เรียกว่า “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์” (conceptual metaphor) อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จะประกอบด้วยวงมโนทัศน์สองวงมโนทัศน์ คือ วงมโนทัศน์ปลายทาง (target domain) เป็นวงมโนทัศน์ที่เราต้องทำความเข้าใจกับวงมโนทัศน์ต้นทาง (source domain) เป็นวงมโนทัศน์ที่นำมาใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ อย่างไรก็ตามอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ไม่ใช่รูปภาษาที่ชัดเจนแต่เป็นอุปลักษณ์ในระดับความคิดและสะท้อนให้เห็นจาก “ถ้อยคำอุปลักษณ์” (metaphorical linguistic expressions) ซึ่งเป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อทำความเข้าใจอีกสิ่งหนึ่ง รูปภาษานี้จึงจัดอยู่ในวงมโนทัศน์ต้นทาง

ผู้วิจัยมองว่า การใช้แนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานผ่านอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จะช่วยพิสูจน์ว่าสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ไม่ได้เกิดจากความบังเอิญทางภาษาหรือการสร้างสุนทรียภาพทางภาษาเพียงอย่างเดียวแต่เกิดจากการนำประสบการณ์ทางกาย (embodied cognition) ที่อธิบายว่าคนใต้จะเลือกใช้ “มโนทัศน์ต้นทาง” ที่เป็นธรรมชาติใกล้ตัวมาอธิบาย “มโนทัศน์ปลายทาง” ที่ซับซ้อน เช่น การเปรียบคนดีกับเทพ การเปรียบคนไม่ดีกับสัตว์ร้าย หรือการเปรียบเวลากับไก่ ยิ่งไปกว่านั้นระเบียบวิธีวิจัยตามแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์สามารถแสดงการเชื่อมโยงทางความหมายของคำเปรียบที่เป็นนามธรรมไปสู่สิ่งที่เป็นรูปธรรม ได้อย่างน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะการใช้หลักฐานการปรากฏของ “ถ้อยคำอุปลักษณ์” ซึ่งการศึกษาสำนวนหรือโวหารภาพพจน์ในเชิงวรรณคดีกระแสหลักยังไม่ได้นำมาใช้อธิบายมากนัก เพราะส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการแปลความหมายตามตัวบทหรือภูมิรู้เฉพาะบุคคลจึงอาจทำให้เกิดความเห็นต่างกันในหลายลักษณะ ผู้วิจัยจึงคิดว่าการใช้แนวทางภาษาศาสตร์ปริชานในการวิเคราะห์สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ไม่เพียงแต่จะอธิบายการเชื่อมโยงทางความหมายได้อย่างชัดเจนแล้ว ยังช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจ “โครงสร้างทางความคิด” (conceptual structure) ของกลุ่มผู้พูดภาษาไทยถิ่นใต้ ทำให้เห็นว่าภาษาไม่ได้เป็นเพียงการสื่อสารความหมาย แต่คือ การจำลองโลกทัศน์ (worldview) และประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกปลูกฝังมาเป็นเวลานาน

ในการนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวทางของ Lakoff and Johnson (1980) เป็นแกนกลางสำคัญ แม้ว่าในระยะหลังจะมีการพัฒนาแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์และนามนัย (metaphtonymy) โดย Goossens (1990) เพื่อจำแนกความแตกต่างระหว่างประสบการณ์ทางกายภาพและมโนภาพทางจินตนาการอย่างละเอียด แต่ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งอธิบาย “โครงสร้างทางความคิด” ในภาพรวมมากกว่าการวิเคราะห์เจาะจงไปยัง “ที่มาทางปริชาน” (cognitive origin) หรือกระบวนการแยกส่วนองค์ประกอบเชิงหน้าที่

ท้ายที่สุดแล้วงานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณ์ในภาษาไทยถิ่นยังมีปริมาณจำกัด การใช้กรอบทฤษฎีพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพในการอธิบายโครงสร้างมโนทัศน์เป็นวงกว้างจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะช่วยปูทางให้แก่ผู้สนใจศึกษาภาษาศาสตร์ปริชานในบริบทภาษาถิ่นให้สามารถนำผลการวิจัยไปต่อยอดสู่การวิเคราะห์เชิงลึกที่ผนวกมิติทางประวัติศาสตร์และสังคมท้องถิ่นในลำดับถัดไปได้

4. วิธีการวิจัย

4.1 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุด ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก มีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1) เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุด ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก เนื่องจากนิทานประเภทนี้ใช้ภาษาเล่าเรื่องเชิงเปรียบเทียบอย่างชัดเจนเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเป็นสำนวนโวหารที่ใกล้เคียงกับการสื่อสารในชีวิตประจำวันมากที่สุด จึงอาจสามารถสะท้อนถึงมโนทัศน์ได้

2) เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุด ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลกและเป็นประเภทลายลักษณ์ (written literature) ที่ได้รับการปริวรรตเป็นอักขรวิธีปัจจุบันเรียบร้อยแล้ว เนื่องจากต้นฉบับที่เป็นสมุดไทยได้จดบันทึกด้วยอักษรไทยโบราณในช่วงรัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งแตกต่างจากอักขรวิธีปัจจุบันค่อนข้างมากและต้องใช้ความเชี่ยวชาญในการอ่าน ผนวกกับการวิจัยนี้ไม่ได้มุ่งเน้นการปริวรรตตัวบท เพียงสนใจศึกษาภาษาภายในตัวบทเท่านั้น จึงใช้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ได้รับการปริวรรตแล้วและได้รักษาถ้อยคำเดิมไว้เป็นขอบเขตการวิจัยในครั้งนี้

3) ต้องระบุว่าแต่งที่จังหวัดใดไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้มีความแตกต่างของสำนวนภาษาที่ใช้แต่งหรือปรากฏสำนวนที่หลากหลาย และเป็นกรอบสำหรับการคัดเลือกผู้บอกภาษาสำหรับการสัมภาษณ์ความหมายของสำนวน (จากการสำรวจแหล่งข้อมูลพบว่าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุดที่เป็นนิทานพื้นบ้านภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลกส่วนใหญ่ไม่ปรากฏผู้แต่งชัดเจน ปรากฏเพียงช่วงเวลาในการแต่งเท่านั้น)

4) อยู่ในฐานข้อมูลห้องสมุดของมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เพื่อให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงตัวเล่มได้ง่ายและเป็นประโยชน์สำหรับการเรียนการสอนต่อไป

จากเกณฑ์การพิจารณาข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้จากเอกสารการปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุด ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก จำนวน 3 เรื่อง ดังนี้

1. การปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุดเรื่องบิงยมาศทอง ปริวรรตโดยอุบลศรี อรรถพันธุ์ (Atthaphan, 2011) ประพันธ์ด้วยกาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 จำนวน 1,357 บท ผู้แต่งเป็นภิกษุชาวใต้ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาหรือชาวเมืองสงขลา

2. การปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุดเรื่องเมืองสิด (ขุนแกล้ว) แหมะเว ปริวรรตโดยพิทยา บุษรารัตน์ (Bussararat, 2006) ประพันธ์ด้วยกลอนสุภาพ จำนวน 691 บท ผู้แต่งเป็นคนจังหวัดพัทลุง

3. การปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุดเรื่องศรีทนนไชย ปริวรรตโดยบุญเลิศ จันทระ (Janthara, 2007) ประพันธ์ด้วยกาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 จำนวน 1,249 บท ผู้แต่งเป็นคนจังหวัดนครศรีธรรมราช

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2.1 การคัดเลือกสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้

ผู้วิจัยได้รวบรวมสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้จากเนื้อเรื่องของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุด ซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกทั้ง 3 เรื่อง พบสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ทั้งสิ้น 246 สำนวน โดยไม่นับสำนวนที่กล่าวซ้ำกัน มีแนวทางการคัดเลือกสำนวนตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คัดเลือกสำนวนจากส่วนอภิธานศัพท์ของเล่ม โดยเลือกสำนวนที่ระบุว่าเป็นสำนวนไว้แล้ว เช่น ถูกโรค (ถิ่นใต้) : สำ. ให้ยารักษาตรงกับโรคทำให้อาการดีขึ้น (Atthaphan, 2011, p. 150)

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยคัดเลือกสำนวนจากตัวบทในส่วนของเนื้อเรื่อง โดยใช้กรอบนิยามการเป็นสำนวนตามเกณฑ์ของไขศิริ ปราโมช ณ อยุธยา (Pramoj Na Ayudhaya, 1994) ราชบัณฑิตยสถาน (Royal Institute of Thailand, 2011) และกำชัย ทองหล่อ (Thonglor, 2013) ซึ่งให้นิยามโดยสรุปว่า “สำนวน” หมายถึง โวหารหรือถ้อยคำที่เป็นข้อความพิเศษ มีชั้นเชิงทางความหมายที่ต้องอาศัยการตีความหรือขบคิดเพิ่มเติมจากความหมายตามตัวอักษร ซึ่งอาจจะเป็นถ้อยสำนวนเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานหรือแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานก็ได้ เช่น สำนวน “ทำเฒ่า” “ฟุนไฟ” “กินหรี” เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างสำนวนจากตัวบททั้ง 3 เล่ม โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดโวหารภาพพจน์ (figures of speech) ตามแนวทางการศึกษาทางวรรณคดีของสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (Jongsathitwattana, 2006) ซึ่งจำแนกภาพพจน์ออกเป็น 8 ประเภทหลัก ได้แก่ อุปมา (simile) อุปลักษณ์ (metaphor) ปฏิพากย์ (oxymoron) อติพจน์ (hyperbole) บุคลาธิษฐาน (personification) สัญลักษณ์ (symbol) นามนัย (metonymy) และสัทพจน์ (onomatopoeia) การเลือกใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อระบุ “กลวิธีอุปมาทางภาษา” (linguistic figurative devices) ที่ปรากฏในตัวบท เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการนำมาวิเคราะห์เชิงลึกตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics) กลวิธีอุปมาทางภาษาตามแนวทางของภาษาศาสตร์ปริชานจะเน้นวิเคราะห์อุปลักษณ์และนามนัย โดยกลวิธีหลักทั้ง 2 ประการนี้ครอบคลุมโวหารภาพพจน์ทางวรรณคดีเกือบทั้งหมด

4.3 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาจำนวน 8 ท่าน แบ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเชิงวิชาการในองค์ความรู้ภาษาไทยถิ่นใต้จำนวน 2 คน และผู้บอกภาษาซึ่งเป็นผู้พูดภาษาไทยถิ่นใต้พัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช จังหวัดละ 2 คน รวมทั้งหมด 6 คน เกณฑ์ที่ใช้คัดเลือกคือ เป็นผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ไม่โยกย้ายถิ่นฐาน มีอาชีพ ด้านการเกษตร และใช้ภาษาไทยถิ่นใต้นั้น ๆ เป็นภาษาแม่ เนื้อหาของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกรอบความหมายของสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่ผู้วิจัยได้คัดจากตัวบทไว้แล้ว เช่น สำนวน “ขาดหุ้น” ผู้วิจัยจะนำไปสอบถามผู้บอกภาษาที่พูดภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาแม่ทั้ง 3 จังหวัดถึงมิติความหมายของสำนวนดังกล่าว จากนั้นจะนำตัวบทที่ปรากฏคำว่า “ขาดหุ้น” ไปสอบถามนักวิชาการที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในองค์ความรู้ภาษาไทยถิ่นใต้ เพื่อตรวจสอบ

ความหมายตามตัวบทและความหมายของการใช้ภาษาจริง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งสองส่วนจะใช้พิจารณาร่วมกับการให้คำนิยามศัพท์ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 และพจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พ.ศ. 2525 สุดท้ายจะนำข้อมูลที่ได้ทั้งจากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากเอกสารไปวิเคราะห์ในกระบวนการถ่ายโยงความหมายของสำนวน “ขาดหุ้น”

4.4 การระบุอุปลักษณ์

กระบวนการระบุอุปลักษณ์ (Metaphor Identification Procedure) มีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ 1) อ่านข้อความทั้งหมดเพื่อทำความเข้าใจ 2) แบ่งข้อความออกเป็นคำ 3) หาความหมายของแต่ละคำที่มีการใช้ในบริบทนั้น (contextual meaning) และพิจารณาคำที่อยู่แวดล้อม รวมถึงพิจารณาว่าคำนั้นมีความหมายที่มีลักษณะพื้นฐานมากกว่าความหมายที่พบในข้อความที่กำลังศึกษาเมื่อคำนั้นปรากฏในบริบทอื่นหรือไม่ หากคำนั้นมีความหมายที่เป็นพื้นฐานมากกว่าเมื่อปรากฏในบริบทอื่นให้พิจารณาต่อว่าความหมายที่พบในข้อความที่กำลังวิเคราะห์อยู่นั้นสามารถเข้าใจได้จากการเปรียบเทียบกับความหมายพื้นฐานหรือไม่ 4) หากความหมายที่พบในบริบทที่กำลังวิเคราะห์สามารถเข้าใจได้จากการเปรียบเทียบกับความหมายพื้นฐานให้ระบุว่าคำนั้นเป็นอุปลักษณ์ (Wongthai, 2019, p. 134) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวทางการระบุอุปลักษณ์มาปรับใช้กับการวิเคราะห์สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้

ทั้งนี้การวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยถิ่นใต้ ผู้วิจัยวิเคราะห์เฉพาะสำนวนที่ปรากฏเป็นถ้อยคำอุปลักษณ์ของอุปลักษณ์ใดอุปลักษณ์หนึ่งที่มีจำนวน 10 ถ้อยคำอุปลักษณ์ขึ้นไป เพื่อให้มีถ้อยคำอุปลักษณ์มากพอที่จะสะท้อนรูปแบบความคิดร่วม (systematicity) ปรากฏว่ามีสำนวนที่ใช้วิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ทั้งสิ้น 175 สำนวน

5. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ พบอุปลักษณ์ทั้งหมด 8 อุปลักษณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 อุปลักษณ์ “ตัวละครชาย”

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่แสดงถึงอุปลักษณ์ตัวละครชาย พบว่ามีอุปลักษณ์ย่อยจำนวน 2 อุปลักษณ์ย่อย คือ อุปลักษณ์ตัวละครชายที่ดี ซึ่งมีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 2 มโนทัศน์ ได้แก่ [ตัวละครชายที่ดีคือเทพ] และ [ตัวละครชายที่ดีคือสัตว์] กับอุปลักษณ์ตัวละครชายที่ไม่ดี ซึ่งมีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 3 มโนทัศน์ ได้แก่ [ตัวละครชายที่ไม่ดีคือชนชั้นต่ำ] [ตัวละครชายที่ไม่ดีคือการละเมิดบรรทัดฐาน] และ [ตัวละครชายที่ไม่ดีคือความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย]

Table 1

Relationships among the male character metaphor, sub-metaphors, conceptual metaphors, and metaphorical expressions

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
male character metaphor	5.1.1 metaphor of "a good male character"	5.1.1.1 [A GOOD MALE CHARACTER IS A DEITY]	*Thewa* (Deity), *Thewan* (Deity), *Thao Phan Ta* (Thousand-eyed Deity), *Nara Reuang Rit* (Powerful Man), *Chao Fa* (Celestial Prince), *Phra Phan Fa* (Sovereign Lord), *Bun Reuang* (Glorious One), *Phra Maha Chanok* (Great Father), *Chom Trai* (Supreme Lord of the Three Worlds), *Phu Phan Loka* (World-Annihilator), *Thepphabut* (Deva-son), *Amrin* (Indra), *In Thong* (Golden Indra), *Pho Rom Pho Thong* (Golden Banyan Tree), and *Phra Narai* (Vishnu)
		5.1.1.2 [A GOOD MALE CHARACTER IS AN ANIMAL]	*Wua loeng* (Uncontrollable Bull) *Wai Lai* (Displaying Its Strength), and *Chang* (Elephant)
	5.1.2 metaphor of "a Bad male character"	5.1.2.1 [A BAD MALE CHARACTER IS A LOW-STATUS CLASS]	*Chat Kak (Outcast Birth), Ai Chat Kha (Slave-born Male), Ai Thamin (Savage Male), and Khon Chanthan (Untouchable)*
		5.1.2.2 [A BAD MALE CHARACTER IS NORMATIVE VIOLATION]	Khon Ubat (Abnormal Person), Ai Thoi (Base Male), Ai Thu rang (Stubborn Male), Ai Cong Hong (Arrogant Male), and Tham Thao (Pretentious)
		5.1.2.3 [A BAD MALE CHARACTER IS PHYSICAL IMPAIRMENT]	*Khat Hun* (Lacking Proportions), *Mue Lok Wan* (Clumsy Hands), *Khlan Ma* (Crawling like a Horse), and *Luk Ta Lai* (Cross-eyed)

อุปลักษณ์ “ตัวละครชายที่ดี” หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนลักษณะของตัวละครเพศชายที่ได้รับการยกย่องทั้งด้านพฤติกรรมและความสง่างามของร่างกาย อุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น “ตัวละครชายที่ดี” ซึ่งถูกเสนอให้เป็น “เทพ” และ “สัตว์” แสดงการถ่ายโยงความหมาย ได้ดังตัวอย่างเรื่อง บิงยมาศทอง

(1) “แล้วทรงสร้อยสังหวาน งามตระการสมองค์เอี่ยม
ต่ำใต้ไม่มีเทียม *เยี่ยมหยางองค์ท้าวพันตา*”

(Atthaphan, 2011, p. 70)

ความหมายต้นทาง [เทพ]		**ความหมายปลายทาง [ตัวละครชายที่ดี]**
“ท้าวพันตา”	→	“พระวิจิตร”
- สถานะชนชั้นปกครองหรือเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่		- เป็นลูกกษัตริย์
- มีอำนาจและรอบรู้		- มีอำนาจบารมี
- มีอิทธิฤทธิ์		- มีความสามารถในการต่อสู้
- มีหน้าที่ช่วยเหลือมนุษย์ที่ทุกข์ยาก		- มีหน้าที่ช่วยเหลือปกป้องพสกนิกร

ตัวอย่างที่ (1) แสดงการถ่ายโยงความหมายของ “ตัวละครชายที่ดี” (พระวิจิตร) กับ “เทพ” ผ่านถ้อยคำ ‘ท้าวพันตา’ หรือ ‘ท้าวสหัสนัยน์’ อันหมายถึงพระอินทร์ ตามคติศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนา เชื่อว่าพระอินทร์เป็นเทพเจ้าสูงสุดและเป็นบริวารผู้ช่วยพระพุทธเจ้า มีหน้าที่บำบัดทุกข์ให้แก่ผู้มีบุญบารมีในโลกมนุษย์ หากเกิดเหตุร้ายจนผู้มีบุญเดือดร้อน พระแท่นของพระอินทร์จะแข็งและร้อนจนต้องทอดทิพยเนตรส่องลงมาช่วยเหลือ (Srifa, 2018, pp. 73-75) แนวคิดนี้ปรากฏทั้งในวรรณคดีไทย เช่น รามเกียรติ์ที่พระอินทร์คอยช่วยเหลือพระราม และในนิทานชาดก เช่น เรื่องสังข์ศิลป์ชัย ดังกล่าวว่า “มาจะกล่าวบทไป ถึง*ท้าวสหัสนัยน์*ไตรตรึงสวรรค์ ให้เร่าร้อนอาสน์ดังไฟกัลป์ อัศจรรย์อย่างนี้มิเคยเป็น” (Borvornnut Anyapho & Anukoon Rotjanasuksomboon, 2021, pp. 195-196) ดังนั้นมโนทัศน์ “เทพ” ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทาง ถูกถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “ตัวละครชายที่ดี” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง เนื่องจากตัวละครชายที่ดีเป็นลูกของกษัตริย์ มีอำนาจบารมี มีความสามารถในการต่อสู้ และมีหน้าที่ช่วยเหลือปกป้องพสกนิกร จึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “ท้าวพันตา” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “พระวิจิตร” ซึ่งเป็นตัวละครชายที่ดี

อุปลักษณ์ “ตัวละครชายที่ไม่ดี” หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนลักษณะของตัวละครเพศชายที่มีการกระทำหรือพฤติกรรมไม่ดี ไม่มีความรู้ หรือไม่มีความสามารถด้านการต่อสู้ อุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น “ตัวละครชายที่ไม่ดี” ถูกเสนอให้เป็น “ชนชั้นต่ำ” “การละเมิดบรรทัดฐาน” และ “ความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย” สามารถแสดงการถ่ายโยงความหมายดังตัวอย่างจากเรื่อง เมืองสิด (ขุนแกล้ว) แหมะเว

(2) “เภอกาเส็มรู้ได้ไม่เคืองขุ่น มัน*ขาดหุ้น*เหม๊ะอาอย่าบัดสี”

(Bussararat, 2006, p. 48)

ความหมายต้นทาง		**ความหมายปลายทาง**
[ความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย]		**[ตัวละครชายที่ไม่ดี]**
“ขาดหุ้น”	⟶	“ไข่แดง”
- ขาดหาย หรือสติปัญญาไม่สมบูรณ์		- สติไม่สมประกอบ
- สื่อสารไม่เข้าใจ		- พูดไม่รู้เรื่อง
- มีพฤติกรรมไม่เหมือนคนปกติ		- ชอบทะเลาะเบาะแว้ง

ตัวอย่างที่ (2) แสดงให้เห็นการถ่ายโยงความหมายของ “ตัวละครชายที่ไม่ดี” (ไข่แดง) กับ “ความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย” ด้วยถ้อยคำ “คนขาดหุ้น” คำว่า คนขาดหุ้น ตามกรอบความหมายของผู้บอกภาษาหมายถึงลักษณะของคนที่สติปัญญาไม่สมบูรณ์ สื่อสารกับคนทั่วไปไม่เข้าใจ และมีพฤติกรรมผิดแผกไปจากคนปรกติ จึงได้นำมาผูกโยงความหมายกับ “ไข่แดง” ซึ่งเป็นตัวละครชายในเรื่องเมืองสิด (ขุนแกล้ว) แหมะเวที่ไม่ยอมเข้าใจสิ่งที่บุคคลอื่นพยายามจะสื่อสารด้วยและมีนิสัยเกเร มักทะเลาะเบาะแว้งกัน ดังนั้นมโนทัศน์ “ความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย” ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทางที่ถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “ตัวละครชายที่ไม่ดี” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง จัดเป็นอุปลักษณ์ประเภทอุปลักษณ์เชิงอัตภาวะ (ontological metaphor) ที่มองสติปัญญาเป็น “วัตถุ/หุ้นส่วน” ที่สามารถขาดหายไปได้ จึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “คนขาดหุ้น” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “ไข่แดง” ซึ่งเป็นตัวละครชายที่ไม่ดี

5.2 อุปลักษณ์ “ตัวละครหญิง”

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่แสดงถึงอุปลักษณ์ตัวละครหญิง พบว่ามีอุปลักษณ์ย่อยจำนวน 2 อุปลักษณ์ย่อย คือ อุปลักษณ์ตัวละครหญิงที่ดี มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 6 มโนทัศน์ ได้แก่ [ตัวละครหญิงที่ดีคือเทวี] [ตัวละครหญิงที่ดีคือสัตว์ป่าหิมพานต์] [ตัวละครหญิงที่ดีคือของมีค่า] [ตัวละครหญิงที่ดีคือ สีผิว/อุณหภูมิผิว] [ตัวละครหญิงที่ดีคืองานศิลปะ] และ [ตัวละครหญิงที่ดีคือความงามของดอกไม้] กับอุปลักษณ์ตัวละครหญิงที่ไม่ดี มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 2 มโนทัศน์ ได้แก่ [ตัวละครหญิงที่ไม่ดีคือความหยาบช้า] และ [ตัวละครหญิงที่ไม่ดีคือสัตว์]

Table 2

Relationships among the female character metaphor, sub-metaphors, conceptual metaphors, and metaphorical expressions

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
female character metaphor	5.2.1 metaphor of "a good female character"	5.2.1.1 [A GOOD FEMALE CHARACTER IS A DEVI/GODDESS]	*Com Khwan* (Beloved Soul), *Khwan Khao* (Rice Spirit), *Apsorn* (Angel) *Yod Fa* (Supreme Celestial Nymph), *Nang Fa* (Angel), *Thep thi da* (Goddess), *Si Sawat* (Auspicious Grace), *Chao Bun Lue* (Lady of Renowned Merit), and *Yat Fa Long Ma Din* (Heavenly Dew Drop onto Earth)
		5.2.1.2 [A GOOD FEMALE CHARACTER IS A HIMAVANTA ANIMAL]	*Kin na hri* (Kinnari), *Kin nu ri* (Kinnari), and *Hong* (Swan)
		5.2.1.3 [A GOOD FEMALE CHARACTER IS A VALUABLE OBJECT]	*Yod Soi* (Supreme Necklace), *Duang Kaeo* (Precious Gem), *Dai Khao* (Pure White Thread), and *Roi Chang* (Inestimable Value)
		5.2.1.4 [A GOOD FEMALE CHARACTER IS SKIN COLOR/SKIN TEMPERATURE	*Nuea Yen* (Cool Flesh), *Nuea Un* (Warm Flesh), *Nuea Huang* (Golden Flesh), *Nuea On* (Soft Flesh), and *Nuea Kliang* (Smooth Flesh)
		5.2.1.5 [A GOOD FEMALE CHARACTER IS A WORK OF ART]	*Thong Lo Bao* (Molded Gold Cast), *Prang Si* (Radiant Cheek), *Yang Wat* (Artfully Drawn), and *Rup Lo* (Sculpted Form)
		5.2.1.6 [A GOOD FEMALE CHARACTER IS FLORAL BEAUTY]	*Bongkot Sod Si* (Vibrant Lotus), and *Bua Ban* (Blooming Lotus)

Table 2

Relationships among the female character metaphor, sub-metaphors, conceptual metaphors, and metaphorical expressions (cont.)

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
	5.2.2 metaphor of "a Bad female character"	5.2.2.1 [A BAD FEMALE CHARACTER IS VULGARITY/DEPRAVITY]	*Ying Phan* (Wicked Woman), *Phet Saya Ran-run* (Promiscuous Woman), and *Phet Saya* (Promiscuous Woman)
		5.2.2.2 [A BAD FEMALE CHARACTER IS A VENOMOUS CREATURE]	*Asaraphit* (Poisonous Snake)

อุปลักษณ์ "ตัวละครหญิงที่ดี" หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนลักษณะของตัวละครเพศหญิงที่ได้รับการยกย่องทั้งด้านพฤติกรรมและความสง่างามของร่างกาย เป็นอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น "ตัวละครหญิงที่ดี" ซึ่งถูกเสนอให้เป็น "เทวี" "สัตว์ป่าหิมพานต์" "ของมีค่า" "สีผิว/อุณหภูมิผิว" "งานศิลปะ" และ "ความสวยของดอกไม้" แสดงการถ่ายโยงความหมายได้ดังตัวอย่างจากเรื่องบิงยมาศทอง

(3) "แล้ววางเข้ามาเล่า *นางขวัญข้าว*หยิบเอาไว้
ชุมเชิ่นระเริ่นใจ กอดแนบอกตกเต่นมา"

(Atthaphan, 2011, p. 52)

ความหมายต้นทาง → **ความหมายปลายทาง**

[เทวี] → **[ตัวละครหญิงที่ดี]**

"ขวัญข้าว" → "นางสุวรรณจำปา"

- มิ่งขวัญของข้าวเป็นเทพธิดาชื่อว่า "แม่โพสพ" → - เป็นพระราชินี มีบุญบารมี
- สิ่งหรือผู้เป็นที่รักหรือเคารพนับถือ → - เป็นที่รักและเคารพของชาวเมือง
- ทำหน้าที่คอยดูแลปกป้องต้นข้าว → - ดูแลปกป้องลูก คือ พระวิจิตร
- เป็นเทพที่ดี → - เป็นคนดี

ตัวอย่างที่ (3) แสดงให้เห็นการถ่ายโยงความหมายของ “ตัวละครหญิงที่ดี” (นางสุวรรณจำปา) กับ “เทวี” ด้วยถ้อยคำ “ขวัญข้าว” ราชบัณฑิตยสถาน (Royal Institute of Thailand, 2011) ได้ให้กรอบความหมายของ ขวัญข้าว ไว้ว่า เป็นมิ่งขวัญของข้าวซึ่งเจ้าของทำพิธีเชื้อเชิญ คำว่า มิ่งขวัญ คือสิ่งหรือผู้เป็นที่รักหรือเคารพนับถือ หรือเทพที่ประจำอยู่ในต้นข้าวทำหน้าที่คอยดูแลต้นข้าวให้เจริญงอกงามตามความเชื่อก็คือพระแม่โพสพ หรือเทวี ดังนั้นมโนทัศน์ “เทวี” จึงทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทาง ถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “ตัวละครหญิงที่ดี” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง ก็คือนางสุวรรณจำปา ตัวละครหญิงในเรื่องบิงยมาศทองผู้เป็นพระราชินี มีบุญบารมี ผู้ทำหน้าที่แม่คอยดูแลปกป้องลูก และเป็นคนดี มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีเมตตาจึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “ขวัญข้าว” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “นางสุวรรณจำปา” ซึ่งเป็นตัวละครหญิงที่ดี

อุปลักษณ์ “ตัวละครหญิงที่ไม่ดี” หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนลักษณะของตัวละครเพศหญิงที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมตามบรรทัดฐานของสังคม อุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น “ตัวละครหญิงที่ไม่ดี” ถูกเสนอให้เป็น “ความหยาบช้า” และ “สัตว์ร้าย” แสดงการถ่ายโยงความหมายได้ดังตัวอย่างจากเรื่อง เมืองสิด (ขุนแกล้ว) แหมะเว

(4) “โอ้ลูกเอ๋ยเคราะห์กรรมมาจำเป็น ไปรักหญิง*เพศยาอสระพิษ* ได้ทุกข์เข็ญไกลญาติอนาถจิต จนต้องติดตรวนโซ่อยู่รุงรัง”

(Bussararat, 2006, p. 60)

ความหมายต้นทาง		**ความหมายปลายทาง**
[ความหยาบช้าและสัตว์ร้าย]		**[ตัวละครหญิงที่ไม่ดี]**
“เพศยาอสระพิษ”	→	“แหมะเว”
- หญิงหาเงินในทางประเวณี		- โดนฉุดทำให้เสียตัว
- หญิงถ่อย		- หนีสามีของตนเอง
- หญิงสำส่อน		- มีใจรักคนอื่นทั้ง ๆ ที่มีสามีแล้ว
- สัตว์มีพิษในเขี้ยว		- เป็นต้นเหตุให้สามีถูกทำร้าย
- การลอบทำร้าย		- ทำร้ายสามีโดยที่สามีไม่รู้ตัว

ตัวอย่างที่ (4) แสดงให้เห็นการถ่ายโยงความหมายของ “ตัวละครหญิงที่ไม่ดี” (แหมะเว) กับ “ความหยาบช้าและสัตว์ร้าย” ด้วยถ้อยคำ “เพศยาอสระพิษ” คำว่า แพศยา ราชบัณฑิตยสถาน (Royal Institute of Thailand, 2011) ได้ให้กรอบความหมายว่า เป็นลักษณะของผู้หญิงหาเงินในทางประเวณี เป็นหญิงถ่อย และสำส่อน ส่วนคำว่า อสรพิษ ราชบัณฑิตยสถานได้ให้กรอบความหมายว่า สัตว์มีพิษในเขี้ยว สัตว์เหล่านี้มักจะหมายถึงงู

ซึ่งจะฉกกัดในจังหวะที่เราไม่รู้ตัว จากกรอบความหมายดังกล่าว มโนทัศน์ “ความหยาบช้าและสัตว์ร้าย” ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทางที่ถูกถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “ตัวละครหญิงที่ไม่ดี” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง ในตัวบทหมายถึงตัวละครชื่อแหมะเว เป็นตัวละครหญิงที่โดนเมืองสิด (ตัวละครชาย) ฉุดคร่าและขืนใจจนตกเป็นภรรยาของตน แต่เพราะไม่ได้รักใคร่สามี จึงหลอกให้เมืองสิดเชื่อใจแล้วหลบหนีไปในยามที่เมืองสิดหลับอยู่ แหมะเวไปขอความช่วยเหลือจากคนอื่นให้จับกุมและทำร้ายเมืองสิดซึ่งเป็นสามีของตนเอง ในขณะเดียวกัน แม้แหมะเวจะตกเป็นภรรยาของเมืองสิดแล้ว แต่ก็แอบมีใจรักกับชายคนอื่นอีกด้วย จึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “เพศยาอสระพิษ” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “แหมะเว” ซึ่งเป็นตัวละครหญิงที่ไม่ดี

5.3 อุปลักษณ์ “ความรู้สึก”

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่ใช้อุปลักษณ์ความรู้สึก พบว่ามีอุปลักษณ์แสดงความรู้สึกจำนวน 3 อุปลักษณ์ย่อย คือ อุปลักษณ์ความทุกข์ มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 4 มโนทัศน์ ได้แก่ [ความทุกข์คือ ความร้อนจากไฟ] [ความทุกข์คือการเสียสติ] [ความทุกข์คือการเจ็บ/ป่วย] และ [ความทุกข์คือความตาย] อุปลักษณ์ความสุข มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 2 มโนทัศน์ ได้แก่ [ความสุขคือการได้อยู่บนสวรรค์] และ [ความสุขคือความสบายกาย] และอุปลักษณ์ความกลัว มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 1 มโนทัศน์ ได้แก่ [ความกลัวคือความผิดปกติของร่างกาย]

Table 3
Relationships among the emotion metaphor, sub-metaphors, conceptual metaphors, and metaphorical expressions

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
emotion metaphor	5.3.1 metaphor of “suffering”	5.3.1.1 [SUFFERING IS HEAT FROM FIRE]	*Fai* (Fire), *Phun Fai* (Spewing Fire), *Fai Lun* (Singeing Fire), *Fai Cheing* (Scorching Fire), *Sum Fai* (Smoldering Fire), *Fai Phao* (Burning Fire), *Fai Ma Lam Mai* (Spreading Fire), and *Fai Sia* (Destructive Fire)
		5.3.1.2 [SUFFERING IS INSANITY]	*Pen Ba* (Going Mad), *Ba Cai* (Distracted Mind), *Ba long* (Delusional Madness), *Hu Cee* (Ringing Ears), *Pha Khuen* (Overwhelmed by Dizziness), *Salop* (Fainting), and *Ba Ying* (Woman-crazed)

Table 3
Relationships among the emotion metaphor, sub-metaphors, conceptual metaphors, and metaphorical expressions (cont.)

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
		5.3.1.3 [SUFFERING IS SICKNESS/INJURY]	*Kin Mai Aroi* (Loss of Appetite), *Kho Hoi Khap* (Constricted Throat), *Tan Kho Hoi* (Throat Pain), *Oyang Khai* (as in Fever), *Khram Tua* (Body Aches), *Phit Puen* (Toxic Rash), *Thuk Thip* (Kicked), *Ao Naep Ma Thon Nuat* (Cruelly Plucking Beard with Pincers), *Lueat Lai* (Bleeding), *Lueat Ta Lai* (Bleeding Eyes), *Khang Khiao* (Bruised Jaw), *Khaen Nai Ok* (Resentment Pent Up in Chest), *Feon Kai* (Severe Physical Trauma), *Khao Khao* (Pounding Knees in Despair), *Nam Yok Siap Cai* (Thorn Piercing the Heart), and *Ok Rae Ron* (Burning Chest)
		5.3.1.4 [SUFFERING IS DEATH]	*Chip ca Phui Phong* (Crumble into Dust), and *Chip Wai* (Loss of Life)
	5.3.2 metaphor of “happiness”	5.3.2.1 [HAPPINESS IS BEING IN HEAVEN]	*Sawei Sawan* (Enjoying Heavenly Bliss), and *Dai Yu Mueang Maen* (Dwelling in the Realm of Angels)
		5.3.2.2 [HAPPINESS IS PHYSICAL COMFORT]	*Ti Phung* (Patting One's Belly in Contentment), *Top Kha* (Slapping Thighs in Joy), and *Thuk Rok* (Suiting One's Preference)

Table 3
Relationships among the emotion metaphor, sub-metaphors, conceptual metaphors, and metaphorical expressions (cont.)

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
	5.3.3 metaphor of "fear"	5.3.3.1 [FEAR IS PHYSICAL ABNORMALITY]	*Khon Phong* (Goosebumps/Hair Standing on End), *Tua San* (Trembling Body), *Song Net Ca Lut* (Eyes Bulging out in Terror), and *Sak Sen Khon Mai Wai Ting* (Inability to Move)

อุปลักษณ์ "ความทุกข์" หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนลักษณะของความรู้สึกยากลำบาก ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ อดทนได้ยาก หรือทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ รวมถึงความรู้สึกไม่พอใจการกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง อันเนื่องจากการถูกกระทำให้เกิดความโกรธ ความแค้น และนำไปสู่ความทุกข์ เป็นอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น "ความทุกข์" ถูกเสนอให้เป็น "ความร้อนจากไฟ" "การเสียสติ" และ "การเจ็บป่วย" แสดงการถ่ายโยงความหมายได้ดังตัวอย่างจากเรื่องบิงยมาศทอง

(5) "อาเพศเกิดเหตุภัย น้องนี้ไสร้จักไปหา
รูปเหล่าเยาวรา *ให้เป็นบ้าด้วยอาลัย*"

(Atthaphan, 2011, p. 64)

ความหมายต้นทาง → **ความหมายปลายทาง**

[การเสียสติ] → **[ความทุกข์]**

"เป็นบ้า"
- เสียสติ วิกลจริต สติฟั่นเฟือน
- หลงใหลหรือมัวเมาในสิ่งนั้น ๆ จนผิดปรกติ
- ไม่เหมือนคนปกติทั่วไป

"ความทุกข์จากความรัก"
- คิดถึงอย่างมากจนควบคุมตัวเองไม่ได้
- หลงใหลในพวงมาลัยจนต้องออกเดินทางไปหาเจ้าของพวงมาลัย
- ไม่สามารถใช้ชีวิตปกติเช่นเดิมได้

ตัวอย่างที่ (5) แสดงให้เห็นถึงการถ่ายโยงความหมายของ "ความทุกข์" กับ "การเสียสติ" ด้วยถ้อยคำ "เป็นบ้า" คำว่า "บ้า" ราชบัณฑิตยสถาน (Royal Institute of Thailand, 2011) ได้ให้กรอบความหมายว่า เสียสติ วิกลจริต สติฟั่นเฟือน หลงใหลหรือมัวเมาในสิ่งนั้น ๆ จนผิดปรกติ จึงได้นำมาผูกโยงความหมายกับ "ความทุกข์" ที่เกิดจากการเสียสติด้วยความคิดถึง ดังนั้นมโนทัศน์ "การเสียสติ" จึงทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทางถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง "ความทุกข์" ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง ในตัวบทได้กล่าวถึงพระวิจิตรที่ร้องไห้คิดถึงนางบิงยมาศทองมากจนควบคุมตัวเองไม่ได้ แม้ทุกคนจะคัดค้านแต่ก็ดื้อดึงจะออกตามหานางบิงยมาศทอง การกระทำที่เกิดจากความหลงใหลจนเสียสติเช่นนี้ขัดกับหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะพระโอรสและอาจ

ส่งผลให้เกิดภัยกับตนเองได้ ดังนั้นจึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “เป็นบ้า” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “ความทุกข์จากความรัก”

อุปลักษณ์ “ความสุข” หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนลักษณะของความรู้สึกสุขใจ สบายใจ หรือได้รับในสิ่งที่คาดหวัง เป็นอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น “ความสุข” ถูกเสนอให้เป็น “การได้อยู่บนสวรรค์” และ “ความสบายใจ” แสดงการถ่ายโยงความหมายได้ดังตัวอย่างจากเรื่องศรีทนนไชย

(6) “แล้วมุงจากใหม่ ไอ้สีทนนไชย ไปนอนหาย
แลเพื่อนเข้ามุง *ตีพุงสบาย* เพื่อนฝูงเขาใช้
มิได้นำพา”

(Janthara, 2007, p. 41)

ความหมายต้นทาง	**ความหมายปลายทาง**
[ความสบายกาย]	**[ความสุข]**
“ตีพุง”	“สุขกายสบายใจ”
- ทำงานเสร็จ	- ไม่มีภาระ ไม่เหนื่อย ไม่เครียด
- กินอาหารจนอิ่ม	- กินอาหารได้
- นอนเล่น นอนหงาย	- มีเวลาได้พักผ่อน
- เอามือตีท้องเบา ๆ	- ร่างกายสุขสบาย ไม่เจ็บป่วย

ตัวอย่างที่ (6) แสดงให้เห็นถึงการถ่ายโยงความหมายของ “ความสุข” กับ “ความสบายกาย” ด้วยถ้อยคำ “ตีพุง” คำว่า ตีพุง มีกรอบความหมายว่า หลังจากทำงานเสร็จก็จะทานอาหารจนอิ่มแล้วนอนหงายพักผ่อนพร้อมกับเอามือตีบนท้องเบา ๆ เป็นสัญลักษณ์ว่าอาหารเต็มท้องแล้ว จึงนำมาผูกโยงความหมายกับความสุข จากในเรื่องกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ศรีทนนไชยไม่ได้ไปช่วยมุงหลังคา แต่มานอนตีพุงด้วยความสบายใจ ดังนั้นมโนทัศน์ “ความสบายกาย” ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทาง ถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “ความสุข” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง จึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “ตีพุง” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “สุขกายสบายใจ”

กล่าวในอีกแง่หนึ่ง มโนทัศน์ “ตีพุง” ดังกล่าวจัดเป็นถ้อยคำนามนัย (metonymic expression) กล่าวคือ มีการใช้สิ่งหนึ่งกล่าวแทนอีกสิ่งหนึ่งซึ่งอยู่ในวงความหมายเดียวกัน ในที่นี้คือ “พุงอยู่ในวงความหมายเดียวกันกับร่างกาย” เมื่อพุงได้รับอาหารจนเต็มก็ส่งผลให้ร่างกายสบาย ไม่ทรมานจากความหิว จึงเห็นหน้าที่ของนามนัยในอุปลักษณ์ความสุข

อุปลักษณ์ความกลัว หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนลักษณะของอารมณ์หรือความรู้สึกทางจิตใจที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตเผชิญกับสิ่งที่ตนรับรู้ว่าเป็นภัยคุกคาม อันตราย หรือสิ่งที่ไม่รู้จัก ไม่ว่าจะเป็นจริงหรือแค่จินตนาการ อุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น “ความกลัว” ถูกเสนอให้เป็น “ความผิดปกติของร่างกาย” แสดงการถ่ายโยงความหมายได้ดังตัวอย่างจากเรื่องศรีทนนไชย

(7) “พระองค์อยู่ในหนอง นึก*ขนพอง*กลัวปลิงใหญ่”

(Janthara, 2007, p. 89)

ความหมายต้นทาง [ความผิดปกติของร่างกาย]		ความหมายปลายทาง [ความกลัว]
“ขนพอง”	⟶	“ความกลัว”
- ขนตั้งชันฟูขึ้น		- อาการเส้นขนตั้งชันขึ้นเพราะความกลัว
- ความรู้สึกกลัว		- จินตนาการถึงเรื่องไม่ดีที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

ตัวอย่างที่ (7) แสดงให้เห็นถึงการถ่ายโยงความหมายของ “ความกลัว” กับ “ความผิดปกติของร่างกาย” ด้วยถ้อยคำ “ขนพอง” คำว่า ขนพอง ราชบัณฑิตยสถาน (Royal Institute of Thailand, 2011) ได้ให้กรอบความหมายว่า ขนตั้งชันฟูขึ้น เกิดจากความตกใจหรือความกลัว จึงได้นำมาผูกโยงความหมายกับความกลัว ในตัวบทได้กล่าวถึงจินตนาการของพระราชาที่คิดว่าในน้ำจะมีปลิงตัวใหญ่จึงเกิดความกลัว ร่างกายก็แสดงออกด้วยการตั้งชันของเส้นขน ดังนั้นมโนทัศน์ “ความผิดปกติของร่างกาย” ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทาง ถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “ความกลัว” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง จึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “ขนพอง” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “ความกลัว”

กล่าวในอีกแง่หนึ่ง มโนทัศน์ “ขนพอง” ดังกล่าวจัดเป็นถ้อยคำนามนัย กล่าวคือ “ขนอยู่ในวงความหมายเดียวกันกับร่างกาย” เมื่อเกิดความรู้สึกกลัว ขนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายจะตั้งชันขึ้น ทำให้เห็นหน้าที่ของนามนัยในอุปลักษณ์ความกลัว

5.4 อุปลักษณ์ “เวลา”

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่ใช้อุปลักษณ์เวลาพบว่าไม่มีอุปลักษณ์ย่อย อุปลักษณ์เวลามีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จำนวน 4 มโนทัศน์ ได้แก่ [เวลาคือพฤติกรรมของสัตว์] [เวลาคือแสงสีดวงอาทิตย์] [เวลาคือฤกษ์ดี-ไม่ดีตามตำรา] และ [เวลาคือวิถีชีวิตคน]

Table 4
Relationships among the time metaphor, conceptual metaphors, and metaphorical expressions

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
time metaphor	—	5.4.1 [TIME IS ANIMAL BEHAVIOR]	Pho Kon Kai (Before Rooster's Crow), Kon Kai (First Rooster Crow), Kai Kaeo Chaeo Chaeo (Melodious Crowing of the Crystal Rooster), Kai Khan (Rooster Crowing), and Khuen Lang Kha (Roosters Roosting on the Roof)

Table 4

Relationships among the time metaphor, conceptual metaphors, and metaphorical expressions (cont.)

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
		5.4.2 [TIME IS SUNLIGHT COLOR]	*Kham Ta* (Eye-Darkening Time), *Saeng Thong* (Golden Light of Dawn), *Uthai Taek Saeng* (Break of Dawn Sunlight), *Saeng Fa Daeng* (Red Sky Light), *Ton Bai Chai Saeng* (Declining Sun in Afternoon), *Saeng Daeng Yung Yung* (Shimmering Twilight Red), *Rung Chaeng Saeng Si* (Bright Dawn with Colors), and *Tat Fa Roek* (Flickering Horizon Light)
		5.4.3 [TIME IS INAUSPICIOUS/AUSPICIOUS TIMES ACCORDING TO MANUALS]	*Yam Tri Net* (Three-eyed Planetary Hour), *Yam Chai* (Victorious Hour), *Yam Prathom* (Initial Hour), *Set Yam* (Fractional Hour), *Yam Pang Lima* (Panglima Hour), and L*aow Lek* (Iron Spear Inauspicious Hour)
		5.4.4 [TIME IS HUMAN WAY OF LIFE]	*Chua Po Chua Ya* (Generation of Father and Mother), and *Lio Nok* (Bird-Glance Duration/A Moment's Flash)

อุปลักษณ์ “เวลา” หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนห้วงระยะเวลา ซึ่งเป็นอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น “เวลา” ถูกเสนอให้เป็น “พฤติกรรมของสัตว์” “แสงสีดวงอาทิตย์” “ฤกษ์ดี-ไม่ดีตามตำรา” และ “วิถีชีวิตคน” สามารถแสดงการถ่ายโยงความหมายได้ดังตัวอย่างจากเรื่องศรีทนนไชย

(8) “เหมินสีทนนไชย รับวัชชนังแล้วคลาไคล
ครั้นค่ำย้ำแล้วไสร้ *พอก่อนไก่ขึ้นหลังคา*”

(Janthara, 2007, p.83)

ความหมายต้นทาง		ความหมายปลายทาง
[พฤติกรรมของสัตว์]		[เวลา]
"พอก่อนไก่ขึ้นหลังคา" - ไก่จะขึ้นนอนบนที่สูง เช่น ต้นไม้ หลังคา - ไก่จะบินขึ้นไปนอนในช่วงเวลาพลบค่ำประมาณ เวลา 18.00 น.	⟶	"เวลา 16.00 – 18.00 น." - ไก่จะบินขึ้นไปนอนบนหลังคาเล้าหรือหลังคาบ้าน - เวลาก่อนพลบค่ำ

ตัวอย่างที่ (8) แสดงให้เห็นการถ่ายโยงความหมายของ "เวลา" กับ "พฤติกรรมของสัตว์" ด้วยถ้อยคำ "พอก่อนไก่ขึ้นหลังคา" เมื่อเทียบสำนวนดังกล่าวกับคำอธิบายของวิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ (Leksirirat, 1996) ที่ได้รวบรวมสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้และได้ให้กรอบความหมายของสำนวนไว้ว่าตามชนบทชาวบ้านมักเลี้ยงไก่โดยปล่อยให้ไก่อยู่ตามพื้น เวลานอนไก่ก็บินขึ้นไปเกาะคอนนอนบนที่สูง ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือต้นไม้ใหญ่ที่อยู่บริเวณบ้าน ธรรมชาติของไก่จะออกหากินในตอนเช้า โดยถือเอาแสงอาทิตย์เป็นสำคัญ เมื่อพระอาทิตย์เริ่มขึ้น ไก่ก็จะบินลงจากคอนเพื่อออกหากิน และพอพลบค่ำพระอาทิตย์ตก ไก่ก็จะบินขึ้นคอน ดังนั้นเมื่อพูดว่า "พอไก่ขึ้นร้าน" ก็หมายถึงเวลาพลบค่ำ หรือประมาณเวลา 18.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่พระอาทิตย์ตก ไก่บินขึ้นคอน (ร้านไก่) เพื่อนอนเรียบร้อยแล้ว จึงได้นำมาผูกโยงความหมายกับเวลา ดังนั้นมโนทัศน์ "พฤติกรรมของสัตว์" ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทาง ถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง "เวลา" ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง จึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ "พอก่อนไก่ขึ้นหลังคา" เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ "เวลาก่อนพลบค่ำ"

5.5 อุปลักษณ์ "การสื่อสาร"

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่แสดงอุปลักษณ์การสื่อสารพบว่าไม่มีอุปลักษณ์ย่อย อุปลักษณ์การสื่อสารมีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 4 มโนทัศน์ ได้แก่ [ความเข้าใจคือความสว่าง] [การสื่อสารคือลักษณะของปาก] [การสื่อสารคือของมีค่า] และ [การสื่อสารคือนักประพันธ์]

Table 5
Relationships among the communication metaphor, conceptual metaphors, and metaphorical expressions

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
communication metaphor	—	5.5.1 [UNDERSTANDING IS LIGHT/BRIGHTNESS]	*Waca Chaeng* (Bright Speech), and *Mai Chaeng Thi* (Unclear/Obscure Speech)

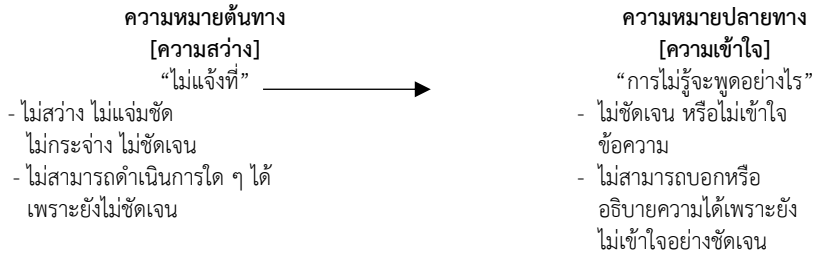
Table 5
Relationships among the communication metaphor, conceptual metaphors, and metaphorical expressions (cont.)

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
		5.5.2 [COMMUNICATION IS MOUTH/TONGUE CHARACTERISTICS]	*Taeng Lin* (Adorning the Tongue), *Len Lin* (Gliding Tongue), L*ai Lin* (Multi-tongued), L*uang Lin* (Slip of the Tongue), *Ok Pak* (Opening the Mouth), and *Pak Khan* (Itchy Mouth)
		5.5.3 [COMMUNICATION IS A VALUABLE OBJECT]	*Sia Khwam* (Loss of Meaning), *Sia Rueang* (Wasting the Affair), and *Sin Khwam* (Exhaustion of Words)
		5.5.4 [COMMUNICATION IS AN AUTHOR/COMPOSER]	*Chao Samnuan* (Master of Rhetoric), *Ba Kharom* (Obsessed with Eloquence), *Pen Phleng* (Rhythmic), *Tham Phleng* (Making Music), *Taeng Phleng* (Composing Songs), and *Nithan* (Inventing Tales)

อุปลักษณ์ “การสื่อสาร” หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนลักษณะของการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึกด้วยการพูดเปล่งเสียง ใช้อวัยวะฐานกรณ์ในการผลิตเสียงที่ประกอบด้วยอวัยวะสำคัญคือ ปาก ลิ้น และลักษณะของกระแสลม รวมไปถึงการเข้าใจหรือไม่เข้าใจสิ่งที่สื่อสารจนทำให้เกิดความเสียหาย และการใช้ภาษาในการสื่อสารด้วยอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น “การสื่อสาร” ถูกเสนอให้เป็น “ความสว่าง” “ลักษณะของปาก” “ของมีค่า” และ “นักประพันธ์” สามารถแสดงการถ่ายโยงความหมายได้ ดังตัวอย่างจากเรื่องบิงยมาศทอง

(9) “นางบอกตกออกทันที ฉาน*ไม่แจ้งที่*
มิเห็นในทรวงมารดา”

(Atthaphan, 2011, p. 58)

ตัวอย่างที่ (9) แสดงให้เห็นการถ่ายโยงความหมายของ “ความเข้าใจ” กับ “ความสว่าง” ด้วยถ้อยคำ “ไม่แจ้งที่” คำว่า แจ้ง ตามกรอบความหมายของพจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พ.ศ. 2525 (Thaksin Institute for Southern Thai Studies, 1987) คือ ว.สว่าง แจ่มแจ้ง ดังนั้นสำนวน ไม่แจ้งที่ จึงหมายถึง ไม่แจ่มชัด ไม่สว่าง ไม่กระจ่าง หรือความไม่ชัดเจนของข้อมูลจนไม่สามารถพูดหรือตัดสินใจได้ ในตัวบทกล่าวถึงนางบิงยมาศทองได้กล่าวกับพระมารดาของตนว่าไม่สามารถกล่าวสิ่งใดได้ เพราะนางไม่เข้าใจข้อความอย่างชัดเจน จึงไม่สามารถบอกหรืออธิบายความอย่างชัดเจนได้ ดังนั้นมโนทัศน์ “ความสว่าง” ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทางถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “ความเข้าใจ” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง จึงใช้ถ้อยคำ อุปลักษณ์ “ไม่แจ้งที่” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “การไม่รู้จะพูดอย่างไร”

5.6 อุปลักษณ์ “ความเก่ง”

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่แสดงอุปลักษณ์ความเก่งพบว่าไม่มีอุปลักษณ์ย่อย อุปลักษณ์ความเก่งมีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 2 มโนทัศน์ ได้แก่ [ความเก่งคือสภาพ/ปริมาณของความรู้] และ [ความเก่งคืออำนาจทางสังคม]

Table 6

Relationships among the competence metaphor, conceptual metaphors, and metaphorical expressions

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
competence metaphor	—	5.6.1 [CAPABILITY IS QUANTITY OF KNOWLEDGE]	*Bok Nangsue* (Dictating Text), *Thai Nangsue* (Deciphering Text), *Panya Dee* (Good Intellect), *Panya Khayan* (Diligent Intellect), *Phon Panya* (Surpassing Intellect), *Phon Ru* (Surpassing Knowledge), and *Cham Khaeng-phaek* (Rock-Solid Memory)
		5.6.2 [CAPABILITY IS SOCIAL POWER]	*Pen Nai* (Being a Master), *Khue Kae Yai* (Being the Chieftain), *Ru Chak Nai* (Knowing the Master), *Khun Nang* (Nobility), and *Nap Kotmai* (Counting the Law)

อุปลักษณ์ “ความเก่ง” หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนความเก่งของตัวละครทั้งเพศชายและเพศหญิงที่ได้รับยกย่องว่าได้เรียนหนังสือ รอบรู้ จำข้อมูลได้เยอะ มีความรู้มากกว่าคนอื่น ๆ จนสามารถสอนหรืออธิบายข้อมูลความรู้ให้แก่คนอื่นได้ ตลอดจนบุคคลที่ประกอบอาชีพข้าราชการ เป็นเจ้าเป็นนาย และรู้

กฎหมาย เป็นอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น “ความเก่ง” ถูกเสนอให้เป็น “สภาพ/ปริมาณของความรู้” และ “อำนาจทางสังคม” สามารถแสดงการถ่ายโยงความหมายได้ดังตัวอย่างจากเรื่อง ศรีทนนไชย

(10) “ช่วย*บอกหนังสือ*ให้ แก่ท่านไทอยู่จนค่ำ
ท่านถามสองสามคำ ช่วยแนะนำให้ท่านหนา”

(Janthara, 2007, p. 47)

ความหมายต้นทาง		**ความหมายปลายทาง**
[สภาพ/ปริมาณของความรู้]		**[ความเก่ง]**
“บอกหนังสือ”	⟶	“คนเก่ง”
- เรียนหรืออ่านหนังสือมามาก		- เรียนหรืออ่านหนังสือมามาก
- มีความรอบรู้ในข้อมูลอย่างกว้างขวาง		- มีความรู้มากกว่าคนอื่น
- อธิบายหรือยกเอาข้อมูลในหนังสือมาสอนบุคคลอื่นได้อย่างแม่นยำ		- อธิบายหรือสอนความรู้ต่าง ๆ ให้แก่คนอื่นได้

ตัวอย่างที่ (10) แสดงให้เห็นถึงการถ่ายโยงความหมายของ “ความเก่ง” กับ “สภาพ/ปริมาณของความรู้” ด้วยถ้อยคำ “บอกหนังสือ” คำว่า บอกหนังสือ ในคำอธิบายของคนใต้หมายถึงการพูดถึงความรู้หรือนำข้อมูลความรู้ในหนังสือมาบอกเล่าได้อย่างทันทีทันใด ซึ่งหมายความว่า คนที่สามารถบอกความรู้ในหนังสือได้ต้องอ่านหนังสือออก ในสมัยก่อนคนที่อ่านหนังสือออกต้องมีโอกาสได้เรียนหนังสือ เนื่องจากคนส่วนใหญ่หากไม่มีเงินหรือเรียนไม่ค่อยเก่งก็จะไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ ต้องอยู่บ้านช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนา คนในสังคมจึงมองว่าคนเก่งคือคนได้เรียนหนังสือและมีปริมาณความรู้จากการอ่านหรือเรียนหนังสือมากกว่าคนทั่วไป จึงจะยอมรับว่าเก่ง จากตัวบทจะกล่าวถึงตัวละครชื่อศรีทนนไชยจากเรื่องศรีทนนไชย ศรีทนนไชยมีโอกาสได้เรียนหนังสือกับพระในวัด แต่กลับกล่าวอ้างว่าตนเองเก่ง มีความรู้มากจนพระผู้ใหญ่ต้องถามความรู้จากตนเอง จึงต้องสอนหนังสือให้กับพระผู้ใหญ่จนค่ำมืด ดังนั้นมโนทัศน์ “สภาพ/ปริมาณของความรู้” ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทาง ถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “ความเก่ง” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง จึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “บอกหนังสือ” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “คนเก่ง”

5.7 อุปลักษณ์ “บทอัศจรรย์”

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่แสดงอุปลักษณ์บทอัศจรรย์ พบว่ามีอุปลักษณ์ย่อย 2 อุปลักษณ์ คือ อุปลักษณ์การร่วมรัก ซึ่งมีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 3 มโนทัศน์ ได้แก่ [การร่วมรักคือปรากฏการณ์ธรรมชาติ] [การร่วมรักคือการทำงานของยานพาหนะ] และ [การร่วมรักคือธรรมชาติ] กับอุปลักษณ์การเสร็จสมอารมณ์หมาย ซึ่งมีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 1 มโนทัศน์ ได้แก่ [การเสร็จสมอารมณ์หมายคือปรากฏการณ์ธรรมชาติ]

Table 7
Relationships among the erotic (Bot Atsachan) metaphor, sub-metaphors, conceptual metaphors, and metaphorical expressions

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
erotic metaphor (Bot Atsachan)	5.7.1 metaphor of "sexual intercourse"	5.7.1.1 [SEXUAL INTERCOURSE IS A NATURAL PHENOMENON]	*Rahu Kap Phra Chan* (Rahu Eclipse of the Moon), and *Mekhala Kap Ramasun* (Mekhala and Ramasun)
		5.7.1.2 [SEXUAL INTERCOURSE IS VEHICLE OPERATION]	*Rot Farang Tang Khem* (European Car Setting Compass), and *Ruea Phiap Nam* (Boat Heavily Laden)
		5.7.1.3 [SEXUAL INTERCOURSE IS NATURE/ANIMALS & FLORA]	*Mangkon* (Dragon), *Chorakhe* (Crocodile), *Phu* (Bumblebee), *Bumara* (Beetle/Pollinator), *Butsaya* (Flower), and *Thummat* (Golden Lotus/Flower)
	5.7.2 metaphor of "sexual climax"	5.7.2.1 [SEXUAL CLIMAX IS A NATURAL PHENOMENON]	*Fa Laep* (Lightning Flash), *Ha Fon* (Heavy Rain Downpour), *Nam Phu* (Gushing Spring), and *Phirun Proi* (Drizzling Rain)

อุปลักษณ์ "การร่วมรัก" หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนช่วงจังหวะที่ตัวละครชายกับตัวละครหญิงมีเพศสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น "การร่วมรัก" ถูกเสนอให้เป็น "ปรากฏการณ์ธรรมชาติ" "การทำงานของยานพาหนะ" และ "ธรรมชาติ" สามารถแสดงการถ่ายโยงความหมายได้ดังตัวอย่างจากเรื่อง เมืองสิด (ขุนแกล้ว) แหมะเว

(11) "อัศจรรย์ลั่นเลือนสะเทือนหมด เปรียบเหมือน*รถฝรั่งเมื่อตั้งเข็ม*
อินยิเนียไม่ละเมิดเปิดสะเต็ม เที่ยวแล่นเล็มตามกลางหนทางจร"

(Bussararat, 2006, p. 19)

ความหมายต้นทาง
[การทำงานของยานพาหนะ]
"รถฝรั่งเมื่อตั้งเข็ม"
- ยานพาหนะใหม่
- มีกำลังแรง
- มีการเคลื่อนที่
- รูปทรงของเข็มเร่งจะเป็นแท่งยาวเรียว

→

ความหมายปลายทาง
[การร่วมรัก]
"การร่วมรัก"
- วัยที่เพิ่งเป็นหนุ่ม
- มีกำลัง
- การเคลื่อนที่ของร่างกาย
- รูปทรงของอวัยวะ

ตัวอย่างที่ (11) แสดงให้เห็นถึงการถ่ายโยงความหมายของ “การร่วมรัก” กับ “การทำงานของยานพาหนะ” ด้วยถ้อยคำ “รถฝรั่งเมื่อตั้งเข็ม” สำนวนรถฝรั่งเมื่อตั้งเข็มเป็นลักษณะของรถยนต์สมัยโบราณ ซึ่งเป็นยานพาหนะชนิดใหม่ที่เพิ่งเข้ามาในประเทศไทย เคลื่อนที่ได้เร็วและมีกำลังขับเคลื่อนมาก การเคลื่อนที่ของรถในสมัยโบราณจะใช้การตั้งเข็มเร่งในคาร์บูเรเตอร์เพื่อให้การเผาไหม้สมบูรณ์ เครื่องยนต์เดินเรียบ และตอบสนองคันเร่งได้ดี จึงได้นำมาผูกโยงความหมายกับการร่วมรัก ซึ่งมักจะมีในวัยที่เพิ่งเป็นหนุ่ม มีพละกำลัง กิจกรรมดังกล่าวจะต้องใช้การเคลื่อนที่ของร่างกายและรูปทรงของอวัยวะสำคัญก็คล้ายกับเข็ม ดังนั้น มโนทัศน์ “การทำงานของยานพาหนะ” ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทาง ถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “การร่วมรัก” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง จึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “รถฝรั่งเมื่อตั้งเข็ม” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “การร่วมรัก”

5.8 อุปลักษณ์ “ใจ”

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่แสดงถึงอุปลักษณ์ใจพบว่าไม่มีอุปลักษณ์ย่อย อุปลักษณ์ใจมีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 2 มโนทัศน์ ได้แก่ [ใจคือนิสัยของมนุษย์] และ [ใจคือสภาพความรู้สึกของมนุษย์]

Table 8

Relationships among the heart/mind (Caj) metaphor, conceptual metaphors, and metaphorical expressions

Metaphor	Sub-metaphor	Conceptual Metaphor	Metaphorical Expressions
heart/mind metaphor	—	5.8.1 [HEART/MIND IS HUMAN DISPOSITION]	*Hlok Cai* (Treacherous Mind), *Cai Phan* (Foolish Mind), and *Cai Hang* (Courageous Mind)
		5.8.2 [HEART/MIND IS A STATE OF HUMAN EMOTION/SENSORY STATE]	*Yat Cai* (Pent-up Mind), *Khlong Cai* (Fluent Mind), *Khlong Cai* (Stuck Mind), *Caeng Cai* (Enlightened Mind), *Cai Sa-wang* (Bright Mind), *Phan Cai* (Beyond Control Mind), *Luea Cai* (Exasperated Mind), *Ba Cai* (Distracted-Mad Mind), and *Mai Cai* (Determined Mind)

อุปลักษณ์ “ใจ” หมายถึง อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนความหมายว่า ใจสามารถสื่ออารมณ์ความรู้สึกหรือความคิดของมนุษย์ได้อย่างไร อุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ของสิ่งที่ถูกเปรียบเป็น “ใจ” ถูกเสนอให้เป็น “นิสัยของมนุษย์” และ “สภาพความรู้สึกของมนุษย์” สามารถแสดงการถ่ายโยงความหมายได้ดังตัวอย่างจากเรื่องศรีทนนไชย

(12) “เจ้ากรุงยุดธิยา ให้แจ้งกิจจา อย่าถือโทษทัณฑ์
ว่ามีปราชญ์ไชร้ ฉลาดแก้ไข เรายังสงสัย
ข้องใจนักหนา”

(Janthara, 2007, p. 90)

ความหมายต้นทาง		ความหมายปลายทาง
[สภาพความรู้สึกของมนุษย์]		[ใจ]
“ข้องใจ” - ข้อง คือ การเกี่ยวหรือติดพัน - ความคิดถูกเกี่ยวติดอยู่กับเรื่องใด เรื่องหนึ่งที่ยังไม่กระจ่าง - ใจเป็นตัวแทนของร่างกาย	⟶	“ความกังวลสงสัย” - ความคิดที่ติดอยู่กับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ใดจนไม่สามารถหยุดคิดได้ - เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถรับรู้หรืออธิบายได้อย่างกระจ่าง - เกิดความกังวลกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์จนหัวใจเต้นแรง

ตัวอย่างที่ (12) แสดงให้เห็นการถ่ายโยงความหมายของ “ใจ” กับ “สภาพความรู้สึกของมนุษย์” ด้วยถ้อยคำ “ข้องใจ” สำนวน ข้องใจ ตามกรอบความหมายของพจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พ.ศ. 2525 (Thaksin Institute for Southern Thai Studies, 1987) เป็นคำกริยาในความหมายว่า เกี่ยวข้อง, ติดพัน โดยนำคำว่า “ข้อง” มาใช้ร่วมกับ “ใจ” ทำให้เห็นลักษณะสภาพของใจซึ่งเป็นตัวแทนของร่างกายว่ายังรู้สึกติดพันกับความคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนไม่สามารถสละหลุดออกไปได้ จากตัวอย่างบทประพันธ์ได้กล่าวถึงพระเจ้ากรุงอยุธยาที่กล่าวกับเหล่าเสนาว่า ตนเองยังกังวลและคิดไม่ตกว่าในเมืองจะมีนักปราชญ์คนใดที่ฉลาดพอจะช่วยเมืองได้ ดังนั้นสำนวน ข้องใจ จึงเป็นลักษณะของความคิดที่ถูกเกี่ยวติดอยู่กับเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนหัวใจทำงานไม่เป็นปกติ และได้นำมาผูกโยงความหมายกับความกังวล สงสัย ในเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถรับรู้หรืออธิบายได้กระจ่าง จนเกิดความกังวลกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์และทำให้หัวใจเต้นแรง ดังนั้น มโนทัศน์ “สภาพความรู้สึกของมนุษย์” ทำหน้าที่เป็นมโนทัศน์ต้นทาง ถ่ายโยงคุณลักษณะไปยัง “ใจ” ในฐานะมโนทัศน์ปลายทาง จึงใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “ข้องใจ” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับ “ความกังวลสงสัย”

อุปลักษณ์สะท้อนให้เห็นระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษาเอง และสามารถอธิบายได้ว่าประสบการณ์ทางร่างกายจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ในโลก ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือวิถีชีวิตต่าง ๆ ล้วนถูกสะท้อนผ่านการใช้ภาษาได้

6. สรุปผลการศึกษา

6.1 สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ด้วยแนวคิดอุปลักษณ์ของภาษาศาสตร์ปริชานจากเนื้อเรื่องของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุด ซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก จำนวน 3 เรื่อง วิเคราะห์สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ทั้งสิ้น 175 สำนวน ผลการศึกษาพบอุปลักษณ์ในสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ทั้งหมด 8 อุปลักษณ์ ดังนี้

1. อุปลักษณ์ “ตัวละครชาย” มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 5 ประเภท ได้แก่ [ตัวละครชายที่ดีคือเทพ] [ตัวละครชายที่ดีคือสัตว์] [ตัวละครชายที่ไม่ดีคือชนชั้นต่ำ] [ตัวละครชายที่ไม่ดีคือการละเมิดบรรทัดฐาน] และ [ตัวละครชายที่ไม่ดีคือความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย]

2. อุปลักษณ์ “ตัวละครหญิง” มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 8 ประเภท ได้แก่ [ตัวละครหญิงที่ดีคือเทวี] [ตัวละครหญิงที่ดีคือสัตว์ป่าหิมพานต์] [ตัวละครหญิงที่ดีคือของมีค่า] [ตัวละครหญิงที่ดีคือสีผิว/อุณหภูมิผิว] [ตัวละครหญิงที่ดีคืองานศิลปะ] [ตัวละครหญิงที่ดีคือความสวยของดอกไม้] [ตัวละครหญิงที่ไม่ดีคือความหยาบช้า] และ [ตัวละครหญิงที่ไม่ดีคือสัตว์ร้าย]

3. อุปลักษณ์ “ความรู้สึก” มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 7 ประเภท ได้แก่ [ความทุกข์คือความร้อนจากไฟ] [ความทุกข์คือการเสียสติ] [ความทุกข์คือการเจ็บ/ป่วย] [ความทุกข์คือความตาย] [ความสุขคือการได้อยู่บนสวรรค์] [ความสุขคือความสบายกาย] และ [ความกลัวคือความผิดปกติของร่างกาย]

4. อุปลักษณ์ “เวลา” มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 4 ประเภท ได้แก่ [เวลาคือพฤติกรรมของสัตว์] [เวลาคือแสงสีดวงอาทิตย์] [เวลาคือฤกษ์ดี-ไม่ดีตามตำรา] และ [เวลาคือวิถีชีวิตคน]

5. อุปลักษณ์ “การสื่อสาร” มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 4 ประเภท ได้แก่ [ความเข้าใจคือความสว่าง] [การสื่อสารคือลักษณะของปาก] [การสื่อสารคือของมีค่า] และ [การสื่อสารคือนักประพันธ์]

6. อุปลักษณ์ “ความเก่ง” มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 2 ประเภท ได้แก่ [ความเก่งคือสภาพ/ปริมาณของความรู้] และ [ความเก่งคืออำนาจทางสังคม]

7. อุปลักษณ์ “บทอัศจรรย์” มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 4 ประเภท ได้แก่ [การร่วมรักคือปรากฏการณ์ธรรมชาติ] [การร่วมรักคือการทำงานของยานพาหนะ] [การร่วมรักคือธรรมชาติ] และ [การเสร็จสมอารมณ์หมายคือปรากฏการณ์ธรรมชาติ]

8. อุปลักษณ์ “ใจ” มีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 2 ประเภท ได้แก่ [ใจคือนิสัยของมนุษย์] และ [ใจคือสภาพความรู้สึกของมนุษย์]

สรุปได้ว่า อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่พบทั้ง 36 ประเภท จากการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ผ่านวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุด ซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก จำนวน 3 เรื่อง ปรากฏเป็นภาพสะท้อนโลกทัศน์ (worldview) ของคนใต้ผ่านมิติสำคัญ ดังนี้ 1) ความเชื่อทางศาสนาและคติพราหมณ์-ฮินดู 2) ความผูกพันกับธรรมชาติและระบบนิเวศ 3) บรรทัดฐานทางสังคมและการแบ่งชนชั้น และ 4) วิถีการสื่อสารและวาทศิลป์ ทั้งหมดนี้แสดงถึงกลไกการปริชานที่อิงอยู่กับ *“จารีต ความเชื่อ และธรรมชาติภาคใต้”* สำนวนเหล่านี้จึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสืบทอดอัตลักษณ์ท้องถิ่นและเป็นกรอบความคิดที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่าง “มนุษย์” กับ “สิ่งเหนือธรรมชาติ” และ “สิ่งแวดล้อม” อย่างเป็นระบบ

6.2 อภิปรายผล

การอภิปรายผลที่สืบเนื่องจากผลการวิจัยมี 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

6.2.1 การศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้จากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุด ซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก จำนวน 3 เรื่อง พบสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ทั้งสิ้น 175 สำนวน ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วรรณกรรมพื้นบ้านเป็นแหล่งรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภาษา และวัฒนธรรมของชุมชนภาคใต้ได้อย่างชัดเจน สำนวนภาษาเหล่านี้มิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นหน่วยทางภาษาเพื่อการสื่อความหมาย หากแต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสะท้อนโลกทัศน์ ระบบความคิด และประสบการณ์ร่วมของคนในสังคมตามแนวคิดของภาษาศาสตร์ปริชานที่มองว่าภาษาเป็นผลผลิตของกระบวนคิดของมนุษย์

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ พบอุปลักษณ์ทั้งหมด 8 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณ์ “ตัวละครชาย” “ตัวละครหญิง” “ความรู้สึก” “เวลา” “การสื่อสาร” “ความเก่ง” “บทอัศจรรย์” และ “ใจ” พบว่าสำนวนภาษาถิ่นใต้ใช้ธรรมชาติเป็นกรอบอธิบายอารมณ์และสภาวะจิตใจ เช่น ความโกรธถูกเปรียบกับ “ไฟ” (ฟุนไฟ, โกรธดังไฟเผา, แค้นอกดังไฟเลีย) ทำให้เห็นโลกทัศน์ของคนใต้ที่ใช้สำนวน “ไฟ” เปรียบกับความโกรธหรือความทุกข์ว่าความรุนแรงของอารมณ์ถูกเข้าใจผ่านพลังธรรมชาติที่ร้อนแรง สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่เกี่ยวกับ “ไฟ” ส่วนใหญ่สอดคล้องกับอุปลักษณ์เชิงโครงสร้าง (structural metaphor) เช่น อุปลักษณ์ ความโกรธคือไฟ (โกรธคือไฟ, แค้นอกดังไฟเลีย, แสนโกรธเกรี้ยวเหมือนไฟมาลามไหม้) ซึ่งเป็นการนำโครงสร้างของ “ไฟ” มาอธิบายสภาวะอารมณ์ที่รุนแรงและควบคุมได้ยาก แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาเข้าใจอารมณ์โกรธผ่านประสบการณ์ทางกายภาพที่คุ้นเคยกับไฟที่ถูกใช้ในชีวิตประจำวัน

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้จำนวนมากทำหน้าที่กำหนดลักษณะตัวละครทั้งด้านรูปลักษณ์ นิสัย และสถานภาพ อีกทั้งยังสะท้อนค่านิยมและทัศนคติทางสังคมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการสร้างภาพตัวละคร เช่น ตัวละครหญิงมักถูกเปรียบกับนางฟ้า เทพธิดา หรือวัตถุมีค่า (ดังนางอัปสร, เทพธิดา, รูปร่างอย่างทองหล่อเบ้า) สำนวนที่เปรียบความสวยกับนางฟ้า เทวดา หรืออัปสร มักใช้กับตัวละครหญิงในอุดมคติตามแบบฉบับวรรณคดีกระแสหลัก ขณะที่ตัวละครไม่ดีหรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมักถูกเปรียบกับสัตว์หรือสิ่งอัปมงคล (หญิงแพศยาอสรพิษ, อ้ายเหี้ยดง) สะท้อนระบบคุณค่าที่แบ่งแยกดี–ชั่ว สูง–ต่ำ ของคนใต้อย่างเด่นชัด

ขณะเดียวกันยังพบอุปลักษณ์เชิงภววิทยา (ontological metaphor) ตามกรอบทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงปริชาน (Lakoff & Johnson, 1980) โดยเฉพาะการทำให้นามธรรมกลายเป็นสิ่งมีตัวตน เช่น การทำให้ความรัก ความหลง และความบ้า มีลักษณะเสมือนวัตถุหรือพลังที่ครอบงำมนุษย์ (บ้าใจ, เป็นบ้า, ยังบ้าหลง) สำนวนเหล่านี้สะท้อนแนวคิดว่าชาวถิ่นใต้รับรู้สภาวะจิตใจและความสัมพันธ์ในฐานะสิ่งที่ “จับต้อง” และ “ส่งผลกระทบ” ต่อชีวิตได้โดยตรง นอกจากนี้การใช้อุปลักษณ์ที่เชื่อมโยงมนุษย์กับธรรมชาติ เทวดา หรือสัตว์ เช่น ราวเทวา, เหมือนเทพบุตร, ดังปักษา ยังแสดงให้เห็นระบบมโนทัศน์ที่ผสานโลกมนุษย์เข้ากับโลกเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของโลกทัศน์ในวรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ แสดงให้เห็นว่าคนใต้รับรู้และอธิบายสภาวะภายในผ่านสิ่งที่สัมผัสได้จริงในชีวิตประจำวัน อุปลักษณ์ลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานที่มองว่าภาษาเชื่อมโยงโดยตรงกับประสบการณ์ของมนุษย์

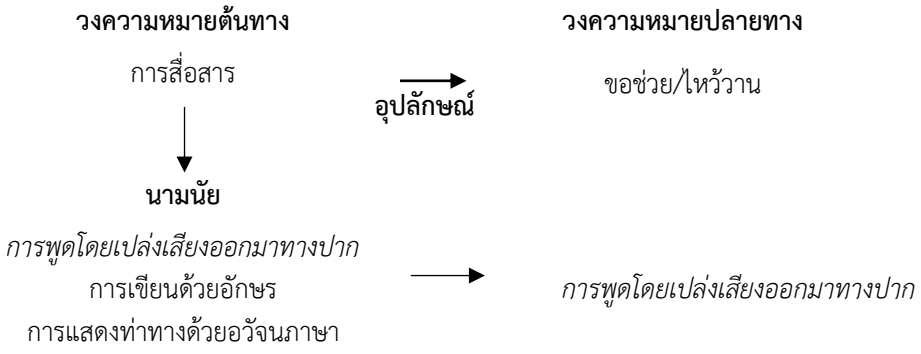
6.2.2 เมื่อนำผลการวิจัยในครั้งนี้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับการศึกษาภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบทของวรรณกรรมท้องถิ่น ประเด็นที่สอดคล้องแต่มีมิติความลุ่มลึกที่แตกต่างจากการศึกษาคำศัพท์ในวรรณกรรมท้องถิ่นใต้เรื่อง บิงยมาศทอง (Kophatthasirikul et al., 2021) และการศึกษาคำศัพท์ในวรรณกรรมท้องถิ่นใต้เรื่อง สับปะดน (Kerdphon et al., 2022) ในขณะที่งานวิจัยเดิมชี้ให้เห็นว่า สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนทางสังคม (social representation) ซึ่งจำลองพฤติกรรมมนุษย์ โลกของสัตว์ สถาบันครอบครัว และความศรัทธาทางศาสนา แต่งานวิจัยฉบับนี้กลับข้ามพ้นการจำแนกหมวดหมู่เพียงระดับผิวไปสู่การเผยให้เห็นโลกทัศน์ของคนใต้ผ่านมิติสำคัญ 4 ประการ คือ 1) คติความเชื่อ : การหลอมรวมระหว่างศาสนาและคติพราหมณ์-ฮินดู 2) ระบบนิเวศ : ความผูกพันอย่างแนบแน่นกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น 3) โครงสร้างสังคม : บรรทัดฐานและการจัดลำดับชั้นทางสังคม และ 4) วาทศิลป์ : วิถีการสื่อสารและชั้นเชิงการใช้ภาษา ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงกลไกทางปริชาน (cognitive mechanism) ที่ยึดโยงอยู่กับ “จารีต ความเชื่อ

และธรรมชาติภาคใต้” สำนวนเหล่านี้จึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงการสื่อสาร แต่เป็นเครื่องมือสืบทอด อัตลักษณ์ท้องถิ่นและเป็นกรอบความคิด (conceptual framework) ที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่าง“มนุษย์” “สิ่งเหนือธรรมชาติ” และ “สิ่งแวดล้อม” ไว้อย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยฉบับนี้ได้ค้นพบประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งช่วยขยายพรมแดนความรู้และสะท้อนอัตลักษณ์ตัวตนของคนใต้ได้ชัดเจนกว่าการจำแนกหมวดหมู่คำศัพท์ทั่วไป เช่น การปรากฏของอุปลักษณ์ “ความเก่ง” ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ [ความเก่งคือสภาพ/ปริมาณของความรู้] และ [ความเก่งคืออำนาจทางสังคม] ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าในโลกทัศน์ของคนใต้เรื่อง “ความเก่ง” ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงทักษะเฉพาะตัว แต่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับอำนาจและการยอมรับทางสังคม (social recognition) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในท้องถิ่น และประการสำคัญที่ยังไม่ได้ถูกกล่าวถึงมากนัก คืออุปลักษณ์ “การสื่อสาร” ในงานวิจัยนี้พบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ถึง 4 ประเภท ได้แก่ [ความเข้าใจคือความสว่าง] [การสื่อสารคือลักษณะของปาก] [การสื่อสารคือของมีค่า] และ [การสื่อสารคือนักประพันธ์] มโนทัศน์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าในวัฒนธรรมถิ่นใต้นั้น การสื่อสารไม่ได้เป็นเพียงการส่งสาร แต่คือการแสดงออกถึงวิธีการพูดข้อมูลเป็นของมีค่า ความเข้าใจเปรียบเสมือนแสงสว่างที่ขจัดความคลุมเครือ และยกย่องผู้ที่มีวาทศิลป์หรือสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นความคาดหวังในสัมฤทธิผลของการสื่อสารที่ต้องอาศัยทั้ง “ความชัดเจน” และ “ความเฉียบคม” ซึ่งสอดรับกับข้อสังเกตของจรูญ หยูทอง-แสงอุทัย (Yuthong-Sanguthai, 2013) ที่ระบุอัตลักษณ์ทางบุคลิกภาพของคนใต้ว่ามีลักษณะการเจรจาที่ตรงไปตรงมา โผงผาง เฉียบแหลม และไม่ยอมรับสิ่งใดโดยง่ายหากปราศจากการโต้แย้งหรือพิสูจน์ด้วยเหตุผล ดังนั้นการปรากฏของอุปลักษณ์ข้างต้นจึงมิใช่เพียงเรื่องของสุนทรียภาพทางภาษา แต่เป็นภาพสะท้อนว่าวิธีการนำเสนอ (manner of speaking) และความเข้มข้นของสาร (content intensity) น่าจะเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารของคนใต้เพื่อมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการสนทนา

นอกจากนี้การวิเคราะห์ข้อมูลพบประเด็นที่น่าสนใจเรื่อง อุปลักษณ์ “เวลา” ซึ่งพบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ 4 ประเภท ได้แก่ [เวลาคือพฤติกรรมของสัตว์] [เวลาคือแสงสีดวงอาทิตย์] [เวลาคือฤกษ์ดี-ไม่ดีตามตำรา] และ [เวลาคือวิถีชีวิตคน] ข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง สำนวนไทยถิ่นใต้: ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมของวิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ (Leksirirat, 1996) ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งระบุว่าสำนวนการบอกเวลาในภาษาไทยถิ่นใต้มีรากฐานมาจากหลากหลายมุมมอง อาทิ จากการสังเกตดวงอาทิตย์ เช่น สำนวน “หวันตั้งดาน” (ดวงอาทิตย์ตั้งกระดาน) จากธรรมชาติของไก่และนก เช่น สำนวน “พอนกชุมรัง” (เวลาที่นกอยู่เต็มรัง) จากพฤติกรรมการทำงานของคน เช่น สำนวน “พอแก้ไถ” หรือจากพฤติกรรมอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่นสำนวน “พอหนังลงโรง” ความสอดคล้องของชุดข้อมูลกับงานวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า มโนทัศน์เรื่องเวลาของคนใต้ไม่ได้มีลักษณะเป็นหน่วยนับที่เป็นนามธรรมเพียงอย่างเดียว แต่มีโครงสร้างที่ยึดโยงอยู่กับระบบนิเวศ (สัตว์และดวงอาทิตย์) บรรทัดฐานทางความเชื่อ และแนวทางปฏิสัมพันธ์ในวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เรื่อง “เวลา” ของกลุ่มผู้พูดภาษาไทยถิ่นใต้ถือเป็นขอบเขตการศึกษาที่น่าสนใจ และจำเป็นต้องอาศัยการสำรวจอย่างรอบด้านเพื่อสะท้อนมโนทัศน์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับกระบวนการทางปริชานให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

6.2.3 จากงานวิจัยของธนัฏฐากุล พรทิพยพานิช และนันทนา วงษ์ไทย (Phornthipphayaphanit & Wongthai, 2021) ได้วิเคราะห์กระบวนการทางปริชานในการถ่ายโยงความหมายของคำเรียกสีในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ตามแนวคิดของกูสเซนส์ (Goossens, 1990) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการวิเคราะห์สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้สามารถวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์และนามนัยที่ทำให้เข้าใจกระบวนการขยายความความหมายของรูปภาษาได้ชัดเจนขึ้นเช่นกัน ตามแนวทางของกูสเซนส์ที่ได้อธิบายแนวคิดดังกล่าวว่าคือ อุปลักษณ์นามนัย (metaphtonymy) เช่นตัวอย่างสำนวน “ออกปาก”

กระบวนการดังกล่าวเกิดจากวงมโนทัศน์ต้นทางของอุปลักษณ์ คือ การสื่อสาร และวงมโนทัศน์ปลายทาง คือ การขอช่วยหรือไหว้วาน แต่วงมโนทัศน์ต้นทางต้องการใช้กระบวนการนามนัย “ปาก” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอุปลักษณ์การสื่อสารไปสู่วงความหมายปลายทาง “การขอช่วย” อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้ ยังไม่ได้มุ่งเน้นการวิเคราะห์และจัดจำแนกตามแนวทางของกูสเซนส์ (Goossens, 1990) แต่ผู้วิจัยได้แสดงการวิเคราะห์ว่าสำนวน “ออกปาก” มีกระบวนการขยายความหมายด้วยแนวทางอุปลักษณ์นามนัยอย่างไรเพื่อเป็นแนวทางสำหรับงานวิจัยอื่น ๆ ต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ผู้สนใจศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควรศึกษาร่วมกับการศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์สังคม เพื่อให้เห็นมิติการเปลี่ยนแปลงของภาษาจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ว่าจะมีการใช้สำนวนที่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

7.2 สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้หลายสำนวนเกิดกระบวนการกร่อนคำจากคำในภาษาไทยถิ่นมาตรฐาน เช่น สำนวน “แต่วัน” กร่อนมาจาก “ตั้งแต่ยังหัววัน” หมายถึง ตั้งแต่เช้า สำนวน “ไม่สา” กร่อนมาจาก “ไม่รู้สึกรู้สา” หรือ สำนวน “อยู่แต่สวน” (สวนเป็นสำเนียงใต้ของคำว่า ส่วน) กร่อนมาจาก “อยู่แต่เฉพาะส่วนของตนเอง” หมายถึง ไม่ข้องแวะ ไม่ร่วมในกิจกรรม หรืออยู่เฉย ๆ จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า เมื่อเกิดกระบวนการกร่อนคำจึงทำให้กลายเป็นรูปแบบภาษาเฉพาะถิ่นขึ้น ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าสำนวน

ภาษาไทยถิ่นใต้จะมีการกร่อนคำในกลุ่มชนิดคำใดและมีผลต่อโครงสร้างภาษาที่เกิดจากการกร่อนคำอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐาน

7.3 ผู้วิจัยมีความตั้งใจจะใช้เอกสารที่สามารถบ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ทางภาษาถิ่น โดยคัดเลือกตัวเล่มวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ระบุว่าเป็นภาษาไทยถิ่นใต้ถิ่นใดอย่างชัดเจนเพื่อว่าอาจจะสามารถแสดงให้เห็นถึงอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของแต่ละภาษาถิ่นย่อยได้ ทั้งนี้เอกสารที่ใช้อาจจะยังไม่เพียงพอที่จะสรุปว่าเป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของภาษาถิ่นย่อยใด ผู้สนใจที่จะศึกษาต่อยอดจึงควรเพิ่มจำนวนแหล่งข้อมูลที่ใช้วิจัยโดยใช้ฐานข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่ง อาทิ สถาบันทักษิณคดีศึกษา สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี สถาบันราชภัฏภูเก็ต และโรงเรียนสตรีพัทลุง

8. กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นใต้ : การขยายความหมายตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริชาน” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย (ทั้งหมด) จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

เอกสารอ้างอิง

Atthaphan, U. (2011). *Transliteration of Southern Local Literature in the Bud genre “Bingyamat Thong”* [in Thai]. Thaksin University, Thaksin Institute for Southern Thai Studies.

Anyapho, B., & Rotjanasuksomboon, A. (2021). Indra in Thai Drama [in Thai]. *Journal of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University*, *13*(1), 183–202.

Bussararat, P. (2006). *Transliteration of Southern Local Literature in the Bud genre “Mueang Sit (Khun Klaeo) Maewea”* [in Thai]. Thaksin University, Thaksin Institute for Southern Thai Studies.

Goossens, L. (1990). Metaphtonymy: The interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action. *Cognitive Linguistics*, *1(*3), 323–342.

Jampa, P. (2016). *Kin* in Southern Thai idioms: Moral teachings through consumption [in Thai]. *Journal of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University*, *10*(1), 75–88.

Janthara, B. (2007). *Transliteration of Southern Local Literature in the Bud genre “Si Thonchai”* [in Thai]. Thaksin University, Thaksin Institute for Southern Thai Studies.

Jongsathitwatana, S. (2006). *Literary language in Thai literature* [in Thai] (2nd ed.). Chulalongkorn University, Faculty of Arts, Academic Publication Project.

Kanchanaphan, S. (1995). The charm of Thai idioms is a distinctive aspect of the Thai nation’s identity [in Thai]. *Journal of Social Studies, Religion, and Culture*, *3*(1), 21–33.

Kerdphon, T., Phatthanaphong, K., Wantan, N., & Kophatthasirikul, J. (2022). An analysis of Southern Thai dialect vocabulary in the Southern local literature, Sappadon [in Thai]. In Kamphaeng Phet Rajabhat University (Ed.), *Proceedings of the 2nd National Academic Conference for Students* (pp. 533–544). Kamphaeng Phet Rajabhat University.

Khemkhunasai, P., & Thamachoto, C. (2024). Southern Thai dialect words in Southern local literature [in Thai]. *Parichart Journal*, 37(1), 190–205.

Kophatthasirikul, J., Darachoti, A., & Rueangkit-chu, W. (2021). A study of Southern Thai dialect vocabulary in the Southern local literature, Bingyamat Thong [in Thai]. In Thaksin University (Ed.), *Proceedings of the 2nd National and International Conference on Humanities and Social Sciences* (pp. 3–9). Thaksin University.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live by*. University of Chicago Press.

Leksirirat, W. (1996). *Southern Thai idioms: The relationship between language and culture* [in Thai]. Songkhla Rajabhat Institute.

Na Ayudhaya, P. K. (1994). *Changes in wording and meaning of Thai idioms* [in Thai]. (4th ed.). Chulalongkorn University Press.

Phornthipphayaphanit, T., & Wongthai, N. (2021). Cognitive processes in the semantic mapping of Thai color terms from the Sukhothai period to the Rattanakosin period [in Thai]. *Journal of Language and Culture*, *40*(1), 53–77.

Rittidech, K. (1997). *Words used as Thai dialect idioms in Takhriya Subdistrict, Ranot District, Songkhla Province* [in Thai] [Master's thesis, Thaksin University]. Thaksin University Institutional Repository.

Royal Institute of Thailand. (2011). *The Royal Institute Dictionary B.E. 2554* [in Thai]. Royal Institute of Thailand.

Saralamba, C. (2005). Metaphor in the framework of Cognitive Linguistics [in Thai]. *Journal of Liberal Arts*, *5*(1), 2–16.

Seakaew, C. (1988). *Idiomatic expressions in the Nakhon Si Thammarat dialect: A case study of Tha Sala District* [in Thai] [Master's thesis, Silpakorn University]. Silpakorn University Repository: SURE. https://sure.su.ac.th/xmlui/bitstream/handle/123456789/1788/fulltext.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Srifa, K. (2018). Indra in the context of Thai society [in Thai]. *Journal of Fine Arts*, *6*(1), 68-87. Thaksin Institute for Southern Thai Studies. (1987). *Dictionary of Southern Thai dialect (B.E. 2525)* [in Thai]. Srinakharinwirot University.

Thonglor, K. (2013). *Principles of the Thai language* [in Thai]. Ruam San Publishing.

Wongthai, N. (2019). *Introduction to cognitive semantics* [in Thai]. Work All Print.

Yuthong-Sanguthai, J. (2013). *The identity of Southern people: A collection of articles reflecting the roots and identity of Southern people* [in Thai]. Namsin Khotsana.